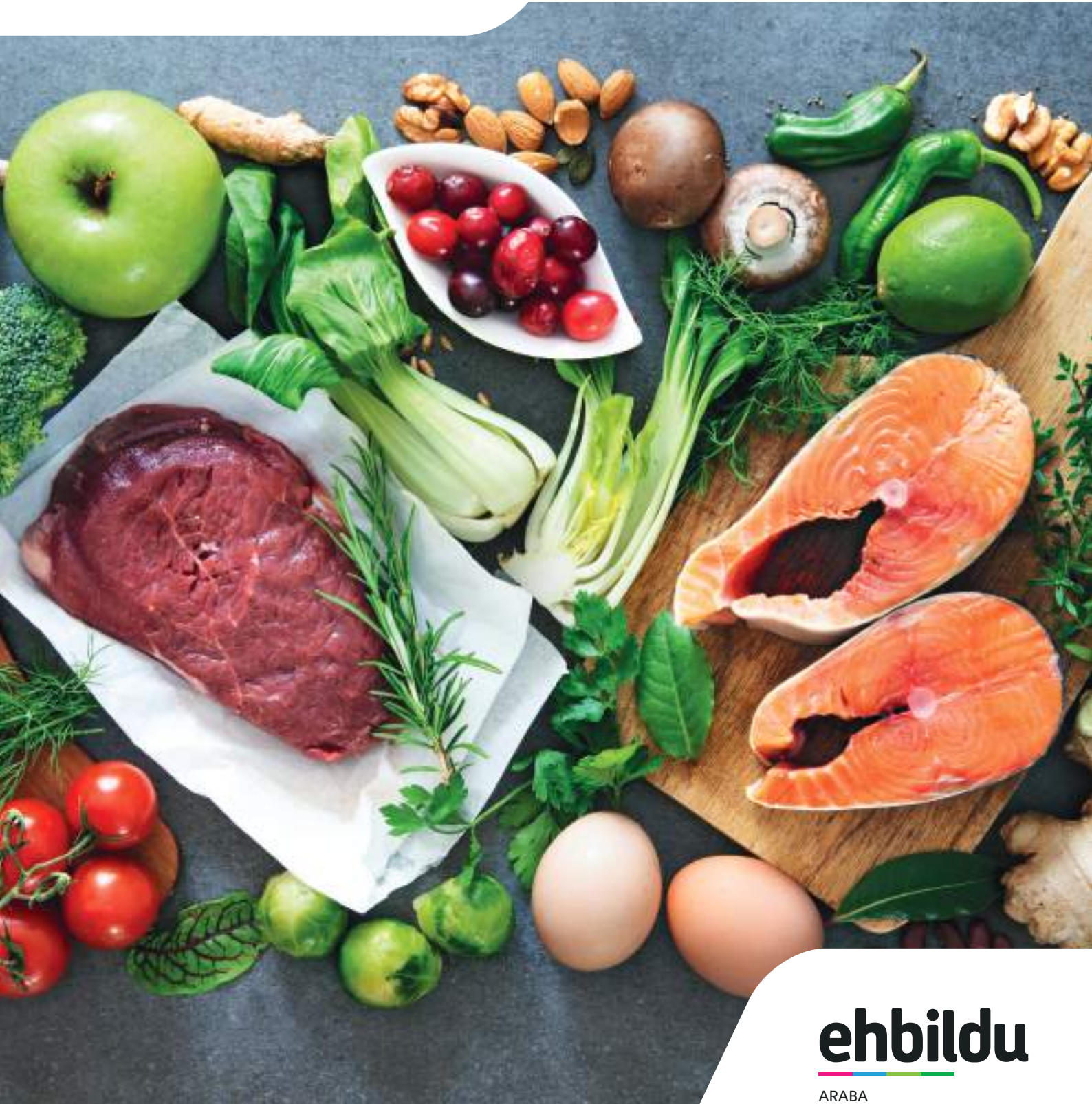

Uztaraba

Arabako plan agroalimentarioa
Plan agroalimentario para Araba

ehbildu

ARABA

Aurkibidea

1. Sarrera	5
1.1. Elikadura-sistema osasungarri, jasangarri eta bidezkoaren definizioa	5
1.2. Lehen sektorearen papera Araban	6
1.3. Tokiko ekonomia bultzatzea	6
1.4. Lurralde oreka eta kudeaketa	7
1.5. Elikagaiak ekoizteko Arabako baldintza egokiak	8
1.6. Lehen sektorearen eta landa-ingurunearen pertzepzio emozionala eta kulturala	8
1.7. Elikagai osasungarriak eta trazabilitate sozial erreala	9
1.8. Larrialdi klimatikoa	9
1.9. Hornidura-arazoak eta hornidura-krisiak	10
2. Diagnostikoa	11
2.1. Aldeko eta kontrako faktoreak	12
2.1.1. Aldeko faktoreak:	12
2.1.2. Kontrako faktoreak:	13
2.2. Ekoizpena	14
2.2.1. Labore eta hektareako ekoizpena Araban	15
2.2.2. Azalera ureztatua Araban	16
2.2.3. Abeltzaintza	18
2.2.4. Ekoizpen ekologikoa	18
2.2.5. Prezioen eta ekoizpen-kostuen datuak	19
2.3. Kontsumoa	21
2.4. Transformazioa	23
2.5. Banaketa	24
2.6. Elikagaien erosketa	25

4 **ehbildu**

3. Elikagaien autohornidurarako gaitasuna	27
3.1. Eskala lokala, hurbilekoa eta globala	29
4. Estrategia agroalimentario jasangarrirako plana	31
4.1. Helburu orokorrak	31
4.2. Estrategia garatzeko gakoak	32
4.2.1. Borondatea, adostasuna eta parte-hartze politikoa, sektoriala eta soziala	32
4.2.2. Eskaintzaren, eskariaren edo produkzioaren eta kontsumoaren arteko erlazioa	32
4.2.3. Elikagai lokalak, ekologikoak eta osasungarriak. Sistema agroekologikoetarako	32
4.2.4. Elikagaiak ekoizten dituzten pertsonen duintasuna eta balioespena	33
4.2.5. Jendartearen kontsumo eta parte-hartzea ohituren beharrezko aldaketa	33
4.3. 2022-2030 aldirako helburuak eta neurriak	33
4.3.1. Ekoizpena	33
4.3.2. Transformazioa	35
4.3.3. Merkaturatzea-Banatzea	35
4.3.4. Kontsumoa	36
4.3.5. Gobernantza	37
4.4. 2030-2040 aldirako helburuak eta neurriak	37
4.4.1. Ekoizpena	37
4.4.2. Eraldaketa	38
4.4.3. Merkaturatzea-Banatzea	38
4.4.4. Kontsumoa	38
4.4.5. Gobernantza	39
4.5. 2040-2050 aldirako helburuak eta neurriak	39
5. 01 Eranskina. Bosturteko Talka Plana (2022-2026)	41

1. Sarrera

Zergatik eta zertarako estrategia agroalimentario jasangarria Arabarako.

Plan honen helburua da lurraldeko elikadura-ereduari buruzko hausnarketa partekatua egitea eta plan eraldatzaile bat proposatzea, lehen sektorea duintzeko, tokiko ekonomia bultzatzeko, lurralde orekatua modu jasangarrian kudeatzeko, klima-larrialdiari modu eraginkor eta arduratsuan aurre egingo dion elikadura burujabetzara hurbiltzeko, tokiko ekoizpena eta kontsumoa bultzatuz, baita nekazaritza-sistema ekologikoetarako trantsizioa ere.

Plan honek elikadura-eredu baterantz jotzea proposatzen du, datozen hamarkadetan maila lokalean, baina baita munduan ere, aurrean ditugun erronkei aurre egiteko balioko duena. Jardutera behartzen gaituzten ingurumen-, gizarte- eta osasun-erronkak. Etorkizuneari (2050rako), kontsumitzen ditugun elikagaien hiru laurdenak, gutxienez, bertakoak eta osasungarriak edo ekologikoak izango diren eszenatoki batera modu erabakigarrian igarotzea proposatzen da. Tokiko sistema horren helburua lurraldeko ingurumen-, ekonomia-, gizar-

te- eta nutrizio-baliabideak hobetzea da, eta elikagaien ekoizpena, eraldaketa, banaketa eta kontsumoa biltzen ditu. Gobernantzarena gehitu diogun lau eremu horietan, plan honetako ekintzak eta proposamenak banatu ditugu, eta zeharka txertatu ditugu ingurumen-irizpideak eta elikagaien ekoizpenean eta kontsumoan gero eta garrantzitsuagoak diren osasunari buruzkoak. Nekazaritza-erabilerako lurra (eskaintza) eta elikagaien kontsumoa (eskaria) kudeatzeko ekintzak dira.

Badakigu zaila dela gaur egungo eredu aldaketa. Eredu agroindustrialak dugu, gero eta intentsiboagoa eta deslokalizatua, eta elikaduraren arloko korporazio eta multinazional handiak dira nagusi. Paradoxikoa da Araban, nekazaritzarako lurzoruen % 32 erabiltzea eta ez jakitea gero nora doazen ekoizten ditugun produktu gehienak, ezta kontsumitzen ditugun elikagaiak nondik datozen ere. “Nowhere food” izenarekin ezagutzen da sistema da, aldatu beharreko sistema jasan ezin eta ilogikoa. Ardatz horiek

oinarri hartuta, uste dugu elikadura-sistema ideala zein den zehaztu behar dugula, oinarri beretik abiatzeko, diagnostiko partekatua lortzeko eta neurri koherenteak proposatzeko.

1.1. **Elikadura-sistema osasungarri, jasangarri eta bidezkoaren definizioa**

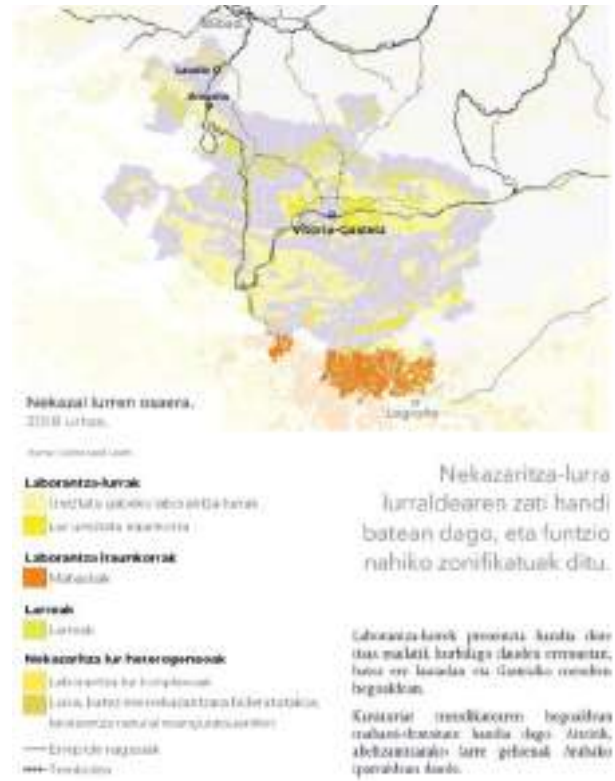
Eragileen sare bat da, eta prozesuak eta interakzioak gauzatzen dituzte elikagaien bilketan, arrantzan, laborantzan, elaborazioan, banaketan, prestaketan (egosketan, elikaduran, zaintzan biltegitratzean?), kontsumoan eta ezabatzean parte hartuz. Sistema horiek erresilienteak dira eta subiranotasuna sustatzen dute. Elikadura eta nutrizio egokiak izateko giza eskubidea aitortzean eta betetzean oinarritzen dira. Ingurumena zaintzen dute, biodibertsitatea babestu eta handitzen dute, eskala txikiko elikagaiak ekoizten dituztenen ekoizpen

jasangarria indartzen dute, ezagutza tradizionalak babesten dituzte eta tokiko eta ohiko elikadura-sistemen erresilientzia sustatzen dute. Beraz, jasangarritasuna ez da ingurumen-dimentsiora soilik mugatzen; aldiz, kultura-egokitzapenean, ekitatean eta bizi-baliabideen hobekuntzan ere sakontzen dute. Onartzen da agroekologia, teoria eta praktika gisa, elikadura-sistema jasangarriagoetarako trantsizio-bideak emateko gai dela, ikuspegi holistiko eta sistemikoan oinarrituta.

1.2. Arabako lehen sektorearen papera

Nekazaritza eta abeltzaintza lurralde osoko elikagaien eta ingurumen-zerbitzuen hornitzaile direnez, beharrezkoa da benetako egoera baloratzea, aurrean ditugun aukera eta mehatxu berriei aurre egiteko. Arabako biztanle-kopuruaren despoblazioari eta klimaren erronkari aurre egiteko duen paper ordezkaezina aitortuz, errentagarritasun falta nabaria eta nekazaritzarekin irekitzen diren negozio-aukera berriak direla eta, premiazkoa da lehenengo sektoreari balioa ematea eta duintzea. Esentzialtasun horrek, a priori, aukera bikaina ematen du ekintza politikorik ezaren aurrean eta etorkizuneko ikuspegiarik ezaren aurrean duen potentziala balioan jartzeko. Horri guztiari elikagaiak ekoizteko sistemek ingurumenean duten eragina gehitzen badiogu, bai eta baliabideen ahultasuna eta eskasia ere (landu daitezkeen lurrak, baliabide hidrikoak, akuiferoak kutsatzea...), ondoriozta dezakegu orain arte erabili diren elikadura-sistemek, beste garai batzuetan baino eraginkorragoak izan arren, ahultasun handiak dituztela, eta horiek egiturazko aldaketan bidez gainditu beharko direla.

Elikadura-sistemen eraginkortasuna handitu behar da maila guztietako baliabideen erabilera-ri dagokionez, bai produkzioaren, eraldaketaren, banaketaren edo kontsumoaren esparruan. Eta, bestalde, funtsezkoa da elikagaien segurtasuna eta nutrizio-beharrak ziurtatzea eta handituz doan tokiko elikagaien eskaera asetzea, kantitateari, kalitateari eta barietateari dagokienez, bidezko prezioetan.

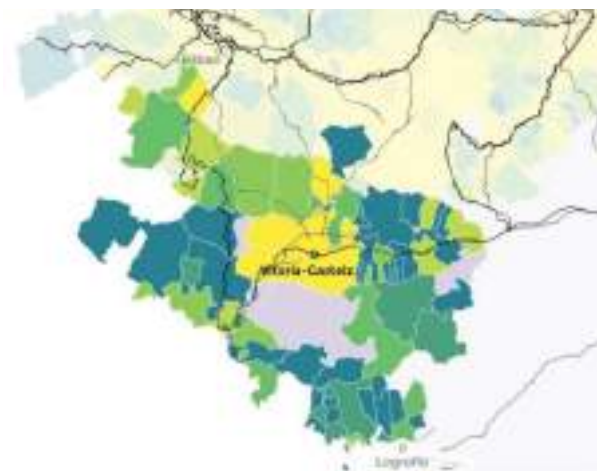
1.3. Tokiko ekonomia bultzatzea

Lurraldearen ezaugarri sozioekonomikoengatik, landa-izaera kontuan hartu behar da ekonomia zirkularra helburu duen edozein ekimen bultzatzeko, ez bakarrik landa-ingurunean bertan bizi eta lan egiten dutenentzat, baita hiriburuan edo hiri-inguruetan bizi direnentzat ere. Lurraldearen garapen-eredua ezin da soilik lotuta egon logistikako inbertsioekin eta nekazaritza-lurra eta baliabide naturalak kontsumitzen dituzten azpiegitura handiekin; aitzitik, egungo nekazaritza-eremuei balioa eman behar die, eta enplegua sortzeko aukera gisa ulertu behar ditu, elikadura-autosufizientziarik handiena biltzen duen bestelako sistema agroalimentario bati lotuta.

Lehengaiak bakarrik ekoizteak, batez ere esportaziora bideratzen direnak, lurraldea pobretu besterik ez du egiten, eta, ahal bada, elikagaiekiko dugun mendekotasun handia areagotu egiten da. Beraz, ezinbestekoa da proiektu berrien alde egitea, nekazaritzarekin eta abeltzaintzarekin lo-

tutako orientazio eta oinarri desberdinekin, baita mendien kudeaketarekin eta erabilerak eta ekoizpenak berreskuratzearekin ere, lurraldearen kudeatzaile gisa lehen sektorea babesteko ezinbestekoa baita, baina baita hura osatzen duten herrientzat ere. Katearen maila guztientzat gizarte-, ingurumen- eta ekonomia-onura ekarriko duten ekoizpen- eta kontsumo-ereduetara igartzeko garaia da.

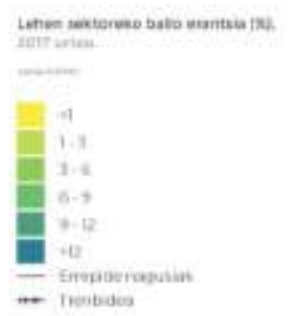
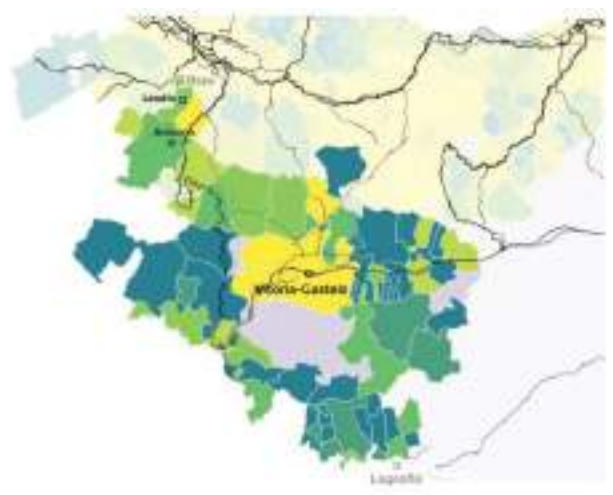
Batzuetan, nekazaritza- eta abeltzaintza-sektoreak BPGn eta lurraldeko enpleguaren sorreran duen garrantzia gutxiesteko joera dago. Datu makroekonomikoekin geratzen bagara ondoriozta dezakegu hori, baina kuadrillen, eskualdeen eta udalen arabera pisua aztertzen badugu, ikusten dugu datuak heterogeneoak direla eta Añana, Arabako Errioxa edo Lautada bezalako inguruak eta beste udalerrri asko daudela, non tokiko ekonomian, balio erantsi gordinean zein lanpostuetan, % 10etik gorako pisua duten.

Lehen sektoreko enplegu-sorrera handia da lurraldearen hegoaldean eta ekialdean.

Lehen sektoreko Arabako enpleguaren % 2 inguru sartzen da udalerriak. Sektoraren eragina oso garrantzitsua da lurraldearen ekialdean eta hegoaldean. Besta eta baita esan da, lehen sektoreko enpleguaren garrantzia da Araba osatzen. Inbertsioa eta inbentarioa bideratzen eta Udalgozainaren bitartez datu eremuaren bidez.

1.4. Lurraldearen kudeaketa eta oreka

Lehen sektorearen balio erantsia nabarmena da biztanleria-dentsitate txikiiko eremuetan.

Lehen sektoreko garrantzia Arabako lurraldeko eremu bakoitzaren % 1,7 inguru sartzen da. Sektoraren eragina oso garrantzitsua da lurraldeko dentsitate txikiako eremuetan eta nekazaritza- eta abeltzaintzaren bidezko garrantzia eremuetan, bai eta Arabako herriak ere.

Araba da EAEko lurralderik zabalena eta, aldi berean, desorekatuena, Gasteizek joan den mendeko azken hamarkadetan izan duen makrozefalia dela eta. Gaur egun, Arabako biztanleen % 75 hartzen du Gasteizek. Desoreka hori, hasiera batean desabantaila bat izan daitekeena, aukera gisa uler daiteke nekazaritzako lurra, lehen sektorea eta lurraldeko herriak balioan jartzen baditugu. Ezin dugu ahaztu, etorkizuneko erronken aurrean, lu-

rraldearen kudeaketa eta haren defentsa landa-ingurunean lan egiten eta bizi direnen esku egongo dela zuzenean, eta gizarte osoaren laguntzarekin bakarrik izango dutela arrakasta erronka horien aurrean. Lurraldearen kudeaketa jasagarria bermatzeko beharrak nekazaritzari eta abeltzaintzari lotutako jarduera sozioekonomikoetarako aukerak sortzeko balio dezake.

Landa lurra mehatxatzen duten, batez ere interes pribatuek sustatutako, tamaina handiko proiektuen planifikazio faltaren eta ugaritasun desordenatuaren aurrean, lurralde orekatua eta bizia defendatu eta definitu behar dugu, etorkizunari arrakastaz aurre egiteko gai izateko.

1.5. **Arabak elikagaiak ekoizteko dituen baldintza egokiak**

Historikoki, Arabak, Nafarroarekin batera, “bihi-tegi eta upategi” papera jokatu du, zereal, tuberkulu eta ardoz hornituz Bizkaiko eta Gipuzkoako eremu zabalak. Gaur egun, XXI. mendean, industria-sektoreak BPGaren % 33 hartzen duen arren eta Gasteiz hiriburua hazi arren, lurraldearen % 32 nekazaritzarako edo abeltzaintzarako lurra dira, eta horri larreak eta naturaguneak gehitu behar zaizkio. Gainera, nekazaritzaren presentzia hori kuadrilla guztietan gertatzen da. Herri gehienek idiosinkrasia nekazaritza- eta natura-paisaiarekin lotuta dago oraindik. Hala ere, aitortu behar da azken hamarkadetan nabarmen jaitsi dela lurretik bizi diren nekazarien kopurua, eta horrekin batera bi joera oso kezkarri dau-

delat. Alde batetik, gero eta pertsona gutxiagok kudeatzen dituzte hektarea gehiago eta azalera handiagoak, batez ere zerealen laborantzan; bestetik, nekazaritza-industria intentsiboan oinarritutako proiektu berriak iragartzen dira, tokiko esparruarekiko harremanik gabekoak, eta horrek pertsonen, herrien eta elikagaien arteko lotura hausteko arriskua dakar, orain arte lur horiek lantzen zituztenak mugiaraziz.

Aitortu behar da lurralde egokia dugula tokiko plan agroalimentarioa garatzeko; izan ere, zerealak eta ardoa bezalako produktu batzuetan inguruko lurraldeak horni genezake, beste garai batzuetan egiten zen bezala. Halaber, baldintzak betetzen dira, bai larre eta belardi kopuruagatik, bai natur gune ugariengatik, ingurunea errespetatzen duen abeltzaintza estentsiboa garatzeko eta, gutxienez, Arabako biztanleei haragia, arrautzak, esnekiak eta horien eratorriak hornitzeko.

Horrelako plan batek laboreen zati bat birmoldatzera, herri-lurra eta roturoak aprobetxatzera eta dibertsifikazio handiagoaren alde egitera behartuko luke. Landa-inguruneke herrietan biztanleria finkatzeko eta lurralde-oreka handiagoa lortzeko aukera ere izango litzateke.

1.6. **Lehen sektorearen eta landa-ingurunearen pertzepzio emozional eta kulturala**

Oso kontuan hartzeko faktore bat da lehenengo sektoreak duen pertzepzio emozional eta kulturala. Nekazaritza eta abeltzaintzako jarduera, berez, oso zorrotza da, bai fisikoki bai sozialki. Gogortasun horri konpentsazio ekonomikoa eman beharrean, gaur egungo dinamikak arego industrializatzea besterik ez du eskaintzen hazteko eta bizirauteko, eta dinamika hori herriak desertizatzea eragiten ari da.

Nekazariei eta abeltzainei buruzko iritzi orokorra, askotan, ez da ezagutzen eta enpatia falta izaten da, lehen sektoreko irudi urrun eta subsidiarioari lotuta. Gizarteak ez ditu aintzat hartzen sektore horretan lan egiten duten pertsonak, ez lurral-

deko zaintzaileak, ezta animaliak edo elikagaien ekoizleak ere, eta ahaztu egiten du herrietan bo-kazioz eta lurrarekin konprometituta bizi eta lan egiten dutenen funtsezko lana.

Beharrezkoa da landa-ingurunearen eta nekazarien irudi hori hobetzea. Hemen pertzepzio subjektiboei buruz ari gara, eta ez pertzepzio objektiboei buruz; aldatu egin behar da, aldaketak proposatzen dituen plan batek arrakasta izatea nahi badugu. Gizartearen pentsamoldean eta irudimen kolektiboan eragin beharko da. Horretarako, funtsezkoa da eskola-eremuan lan egitea eta herritarrak sentibilizatzea, landa-ingurunearen irudia eta etorkizuna kaltetzen duten topikoak eta estereotipoak baztertuz.

Alde horretatik, deigarria da hezkuntza-sistemak berak eta landa-inguruneetako hezkuntza-zentroek ikasleak industriarekin edo zerbitzuekin lotutako jardueretara bideratzen jarraitzea, lurraldeari edo lehen sektoreari lotutako edozein jardueraren kalterako.

1.7. **Elikagai osasungarriak eta benetako trazabilitate soziala dutenak**

Ekoizpen eta kontsumo eredu arrazionalago batean eraginkortasunez aurrera egin ahal izateko, administrazio publikoek kontsumitzaileek produktuen historian eta trazabilitatean eta nutrizio-balioan duten interesa sustatu behar dute: nondik datozen, nork ekoizten dituen, nola lor-

tzen diren, zer ekarpen egiten dituzten eta zer eragin izan duten gizartean eta ingurumenean.

Elikagaien trazabilitate-mekanismoak, baina baita trazabilitate sozialekoak ere, gutxiesten dituzten enpresek edozein jasangarritasun-programaren funtsezko osagai bat alde batera uzteko arriskua dute, eta, azken batean, kontsumitzaileek beren produktuetan duten konfiantza galtzeko arriskua dute. Funtsezkoa da konfiantza-konpromisoa binomioa sakontzea eta sendotzea, lurraldearentzako plan agroalimentario baten arrakastarako formula nagusia baita..

1.8. **Larrialdi klimatikoa**

Larrialdi klimatikoak herrialde guztiak behartzen ditu datozen 20 edo 30 urteetan deskarbonizazioa lortzeko helburua duten estrategiak gara-

tzera. Arabari buruzko 2019ko datuen arabera, garraioa da kontsumo handiena duen sektorea, eta gaur egun energia kontsumo osoaren % 44,27 dago. Ondoren, industria dago, % 33,85 inguruko kontsumoarekin, eta oso daude etxebizitzak (% 12,68), zerbitzuak (% 8,17) eta lehen sektorea (% 1 inguru).

Datu horiek, ordea, ez dute adierazten egungo sistema agroalimentarioaren energia-gastua oso altua denik. Kontuan izan behar da egungo sistema globalizatuan elikagaiak garraiatzeko gastua garraio osoaren % 25 dela gutxi gorabehera, eta horiei gehitu behar zaizkie elikagaiak logistikan, prozesatzean, ontziratzean eta prestatzean egindako kontsumoak. Guzti hau areagotua ikusten da sasoz kanpoko produktuak eta fast fooda lehenesten dituen elikadura eta kontsumo eredu betngatik. Aurreko guztiaz gain, intsumoek, ongarriek, fitosanitarioek, nutrienteek, gasolioak, pentsuek eta abarrek eragindako gastu energetikoak gehitu behar dira.

Beraz, energia-kontsumoa, atmosferara egindako emisioak murriztu eta deskarboniziorantz aurrera egin nahi duen edozein estrategia seriok aldaketa sakonak planteatu behar ditu gaur egungo elikadura-sistema globalizatuan. Lehentasunezkoa da intsumoak murriztea, bai eta elikatze-kate osoko mugikortasun-kostu energetikoa murriztea ere, ekoizpenetik hasi eta kontsumoraino, eta, horretarako, zirkuitu labur, jasangarri eta agroekologikoak

dituen tokiko sistema agroalimentariorantz jo behar da.

Munduko nekazaritzaren eraldaketa osoak, toki- eta eskualde-mailako nutrienteen zikloak ixteko praktika agroekologikoe-tan oinarritutakoak eta iturri organikoekin ongarritzean oinarritutakoak, lurzoruak birsortzeko gai direnak, ongarri kimikoen hornidura eteteak milioika pertsonentzat ekarriko lukeen hondamendiari izkin egin diezaioke, bai eta horien erabilere-n inpaktu izugarriak saihestu ere. Ez dugu ahaztu behar lur emankorra, materia organikoan aberatsa eta bizia CO2 kantitate oso handiak finkatzeko gai dela, eta,aldi berean, bere produktibitatea hobetzen duela gaur egun eta etorkizunean. Ildo horretan, nekazaritza birsortzailea bezalako aukerak ildo horretatik doaz, eta lehentasunezko hartu eta bultzatu behar dira.

1.9. **Hornidura-arazoak eta hornidura-krisiak**

Azken hilabeteetan, bai Europan, bai planetako beste eremu batzuetan, lehengaiak, txipak eta bestelako elementu teknologikoak hornitzeko arazo nabarmenak sortzen ari dira. Denbora luzean lehen aldiz, beste elementu batzuekin lotutako elikagaien hornidura-arazoak ere gertatzen ari dira, eta garraioan arazoak agerikoak dira. Fenomeno berria da, agian ustekabekoa batzuentzat, baina logikoa eta aurreikusteko modukoa, eta

agerian utzi du, alde batetik, mendebaldeko ekonomiak gai horiekiko duen mendekotasun izugarria, baita gai horien ahultasuna eta hauskortasuna ere, eta horrek, ziur aski, zailtasunak eta krisiak eragingo ditu datozen urteetan. Horrek gogoeta eragin behar digu baliako elikadura-krisi baten aurrean zein garrantzitsua eta estrategikoa den, lurraldean bertan elikagaiak edukitzea eta elikadura-burujabetzaren alde egitea. Horri gehitu behar zaizkie erregai fosilen eta petrolioaren deribatuen agortze-sintomak, horietan oinarritzen baita nekazaritzako eta abeltzaintzako ekoizpen intentsiboa eta industrialia.

Aurrekoarekin batera, zenbait azterlanen arabera, beste lehengai eta gai kritiko batzuekin gertatzen ari den bezala, nekazaritzarako ongarrien oinarritutako elementuetako batzuk agortzen hasi dira. Ongarri kimikoak fabrikatzeko erabiltzen diren mineralen eskasia, batez ere fosforoarena, berriztagarriak ez diren baliabideen zerranda luze bati gehitzen zaio; izan ere, baliabide horiek muga fisiko bat ezartzen diote egungo ekoizpen-ereduei, kontsumoari eta bizitzeko moduei.

Gero eta ahots gehiagok aipatzen dute globalizazioaren oinarriak birplanteatu behar direla, eta ohartarazten dute zein lehentasunezkoa den ekonomia autosufiziente, subirano eta lokalagoetara igarotzea. Hori ere gertatzen da pertsonen bizitzan elikagaiak bezain garrantzitsua den zerbaitetan.

2. Diagnostikoa

Badakigu ez dela erraza egungo inertzia eta joera aldatuko duen estrategia abiatzea, nagusi den sistema konbentzionala eraldatuko duen estrategia. Badakigu zaila dela, eta faktore eta aktore asko daudela tartean halako estrategia bat martxan jartzeko.

Onartu behar dugu egungo sistema agroalimentoaren oinarriak aldatzeak eszeptizismoa eragiten duela nekazarien artean, baita gizartean ere. Sistema agroindustrialak hamarkadetako hegemonia du, hiriko bizi-erritmoari lotutako kontsumo- eta elikadura-ohitura modernoekin batera. Merkataritza-gune handiek gora egiten jarraitzen dute tokiko merkataritzaren kaltetan, eta ez da ahaztu behar plataforma banatzaile handiek gero eta pisu handiagoa dutela, hala nola Amazonek eta Globok. Egungo bizimoduak eta kontsumoak prozesatze-maila handiko elikagaien ekoizpena errazten dute, ohikoak baina sasoikotasun naturaletik bereizita. Sistema hori aldatzeak, lehenik eta behin, gizartea eta politikariak sistemaren jasanezintasunaz konbentzitzea behar du, bai eta sistema aldatzea posible dela konbentzitzea ere. Ez dago errezeta magikorik. Aldaketak aldi berean egin behar dira ekoizpenean eta kontsumoan, ahalik eta adostasun handiena duen plangintzaren barruan.

Ekoizpen- eta kontsumo-binomioaren barruan, azken hori da erabakigarria egungo sistema agroalimentarioa aldatu ahal izateko. Alde horretatik, administrazio publikoek erantzukizun saihestezina dute norabide egokian sozializatzeko eta legeak egiteko orduan. Funtsezkoa da enpresa-irabazietan eta produktuaren azken prezioan onarritutako egungo eredu gaitzeta, eredu industrializatu, globalizatu, kontzentratu eta uberizatuan sakontzen baitu. Balio berriak sustatu behar dira produktua baloratzeko orduan, hala nola ekoizpen-prozesua, ingurumen-ondorioak eta ondorio sozioekonomikoak eta nutrizio-balioak. Beraz, elika-

gaiaren kontsumoaren trantsizioa aitzindaria izan daiteke eta izan behar du paradigma-aldaketan, egungo kontsumo-gizartearen alternatiba eraikitzeke, erabili eta botatzeko eredu gaitzeta.

Une honetan eredu agroalimentarioaren aldatetari aurre egiten laguntzen duten hainbat egoerak bat egiten dute, horietako batzuk oso berriak, eta eszeptizismoa eta begi-bistako zailtasunak gaitzeten dutenak.

Hona hemen inguruabar horietako batzuk:

1. Lehenik eta behin, klima-larrialdiak aldatzea klimatikoaren aurka lehenbailehen jardutera behartzen gaitu. Urtean CO₂ isuriak % 7 murriztea planteatzen da (gaur egungo nekazaritza- eta industria-sistema intentsiboak isuriaren herena sortzen du), eta, era berean, energia-kontsumoa murriztea (garraioak energia-kontsumoaren % 40 hartzen du, eta gaur egungo elikadura-sistema globalizatu eskualde, herrialde eta kontinenteen arteko elikagaien garraio orokortuan oinarritzen da), biodibertsitatea eta ekosistemak hobetuko dituzten nekazaritza-praktikak bultzatzearen garrantzia ahaztu gabe. Aurrekoaz gain, ura baliabide natural, mugatu eta beharrezko gisa hartu behar da, eta haren kudeaketak eta erabilera egokiak lehentasuna izan behar dute administrazioentzat. Ura ez ezik, lur emankorra ere baliabide mugatutzat, beharrezkotzat eta berriztaezintzat hartu behar da, eta ezin dugu galtzen jarraitu, beraz, neurri irmoak har-

- tu behar dira, higaduraren ondorioz hondatu ez dadin eta artifizializazio-prozesuen eta erabilera industrial eta logistikoen ondorioz atzera bueltarik gabe gal ez dadin.
2. Duela gutxi, Europar Batasunak «farm to fork» («baserritik mahaira») estrategia jarri du abian, eta bertan estatu kideek 2030erako bete beharreko hainbat helburu planteatzen ditu. Horien artean, honako hauek nabarmentzen dira: ekoizpenaren % 25 ekologikoa izatea, ongarririk eta plagizidak erdira murriztea, elikagaien kontsumo jasangarriagoa eta dieta osasungarri eta nutritiboagoak sustatzea, elikagai-iruzurraren aurka borrokatzea, elikagaiak alferrik ez galtzea...
 3. COVID-19aren krisi soziosanitarioa, produktuak, gai kritikoak, txipak edo elikagaiak hornitzeko arazoak, eta gasa eta petrolioak garestitzeak material eta produktu horiekiko mendekotasuna gutxitzearen garrantziaz ohartarazi dute, bai eta elikadura-subiranotasunerantz eta elikadura-sistema lokaletarantz aurrera egitearen garrantziaz ere.
 4. Lehen sektorearen etengabeko krisiari honako hauek gehitu behar zaizkio: insumoak garestitzea, produkzio-kostuen azpiko prezioak (batzuetan), ageriko zahartzea, erreleborik eza eta sektorearen etorkizun zalantzakoa. Beharrezkoa da sektore horri etorkizunerako alternatibak eskaintzea, eta ahalik eta azkarren egitea. Proposatzen dugun estrategiak nekazarien egungo baldintzak hobetu beharko lituzke, eta etorkizun duina ziurtatu.
 5. Azken urteotan, Arabako agenda politikoan eta sozialean sartu dira landa-eremuaren despopulazioa eta lurralde-desoreka. Herriak eta landa-inguruneak biziberritzeko beharrari buruzko adostasuna dago. Egindako lan, txosten eta inkesta guztiek adierazten dute lehen sektoreak garrantzi handia duela herrien, paisaien eta lurraldeen kohesionatzaile gisa, eta alternatiba berriak bultzatu behar direla, nekazaritza-ko eta abeltzaintzako tokiko sistemekin, dibertsifikazioarekin eta nekazaritza-trantsizio ekologikoarekin lotuta.
 6. Gizarteak gero eta apustu handiagoa egiten du, bai eta ekoizleak ere, sistema agroalimentario lokal eta agroekologikoaren alde, ingurumena gehiago errespetatzen duten nekazaritza-jarduerak bultzatuko dituen, elikagai osasuntsuak ekoitziko dituen eta sozialagoa eta bidezkoagoa izango dena. Azpimarratzekoa da, halaber, duela urte batzuk Gasteizen estrategia agroalimentario jasangarri baten aldeko manifestua sortu zuen pertsonen, eragileen eta elkarrekin mugimendua. Horren ondorioz, mozio bat onartu zen Udalean, eta, ondoren, CEA buru zuen eta izen bera zuen estrategia bat sortu zen.
 7. Osasunarekiko eta nutrizioarekiko kezka gero eta handiagoa da azken urteotan, eta gora egin du COVID-19aren egungo krisi soziosanitarioan. Horrek interes handiagoa sortu du dieta orekatu eta osasuntsu batekiko, sasoiko produktuekiko, elikagai bio edo ekologikoekiko eta elikagaien segurtasunarekiko. Premiazkoa da elikagaiak etiketatzeko sistema bat ezartzea, produktuaren jatorria, nutrizio-balioa eta ingurumenean eta gizartean duen eragina erakusteko.

2.1. **Aldeko eta kontrako faktoreak**

Jarraian, elikadura-subiranotasuna lortzeko Arabako lurraldean aldeko eta kontrako hainbat faktore azalduko ditugu, lurraldeko nekazaritza-eredua eraldatuko duen plan agroalimentario batean oinarrituta.

2.1.1. **Aldeko faktoreak:**

1. Arabako lurraldeak ezaugarri egokiak ditu plan agroalimentario bat garatzeko. Lurraldearen herena, % 32, nekazaritza-lurrek hartzen dute, kuadrilla eta eskualde guztie-

tan banatuta. Ia 100.000 hektarea dira une honetan ekoizpenean ari direnak. Horri beste 190.000 hektarea baso-lur gehitu behar zaizkio, baso-aprobetxamenduak ere hartzen dituen azalera. Beraz, sektoreak kudeatzen duen azalera askoz ere handiagoa da.

2. Larrialdi klimatikoak eragin du deskarbonizaziorantz aurrera egiteko beharra eta energia-kontsumoa murrizteko eta biodibertsitatearen aldeko aldaketa garrantzitsuak egiteko beharra agenda politiko guztietan eta gizartean txertatzea. Etorbizunean, lehen sektoreak egingo lukeen ahalduntzea eta luraldearen etorkizuneko kudeaketa funtsezkoak izan daitezke horri aurre egiteko.
3. Gasteiz da bertako produktuen kontsumoari tira egingo dion motorra. Gainera, badago plan agroalimentario bat Gasteizerako, baina oraindik ez du bere ibilbidea egin. Oinariak jarrita daude, neurriak aktibatzea eta aktoreak berriz konektatzea falta da.
4. Gasteizek Green Capitalen aitortpena du, eta horrek, alde batetik, ingurumenarekin lotutako politika onuragarriekiko konpromisoa lortu du udaletik, eta, bestetik, jardunbide egokien beharra gizarteratzea lortu du.
5. Gero eta ohikoagoak dira lehengaiak eta produktuak hornitzeko arazoak, eta, dirudienez, etorkizunean areagotu egin daitezke hori, baita elikagaien hornidurara ere.
6. Lurraldeko herri guztiek dituzte herri-lurrrak, eta luberritze berriak egiteko edo beste batzuk errazteko eta hobetzeko erabil daitezke.
7. Zirkuitu laburrek eta bitartekariak ezabatzeko kalitatearen eta prezioaren arteko erlazioa hobetzen dute, konfiantza sortzen dute eta ekoizleen balioespina eta ezagutza handitzen dute.
8. Gero eta kontzientziario eta sentsibilizazio handiagoa dago elikadura osasungarriaren eta elikagaien segurtasunaren alde.
9. Europako "baserrik mahaira" estrategiak estatu kideei eskatzen die 2030era-

ko ekoizpen ekologikoaren % 25 lortzea, pestizidetan % 50 murriztea, ongarrietan % 20, eta elikadura osasungarriaren eta tokiko elikaduran aurrera egitea.

10. Egungo ereduak produktuak inportatu eta esportatzera bideratzen baditu ere, Arabak, gaur egun, bertan kontsumitzen dena baino gehiago ekoizten du eta, beraz, hurbileko kontsumoaren helburua bete dezake.

2.1.2. Kontrako faktoreak:

1. Egungo elikagai- eta nekazaritza-sistema merkatu globalera bideratuta dago. Sistema hori ekoizleei prezio oso baxuak ordaintzean oinarritzen da, eta, batzuetan, baita ekoizpen-kostuen azpitik ere, eta nekazaritza-industria intentsiboa, multinazional agroalimentario handiak eta banatzaile handiak dira nagusi.
2. Deskonexio eta ezjakintasun sakona dago gizartearen eta lehen sektorearen artean, eta faktore kultural eta emozionalak daude, lehen sektorea prestigioa galdutako jarduerarekin lotzen duena, gutxi baloraturako eta etorkizun gutxiko jarduerarekin.
3. Europako nekazaritza-politikak agroindustriaren eta elikadura-multinazional

handietan oinarritutako egungo elikadura-sistema bultzatzen du. NPBko laguntzen porrota agerikoa da, ustiategi txikien kaltetan, horren ondorioz sektore subsidiario bat sortzen baita.

4. Arabako nekazaritza-sektoreak batez besteko adin altua-oso altua du, belaunaldi-erreleborik gabe, eta, beraz, ekimen eta inbertsio berrien falta nabaria da, eta zaila egiten da sisteman aldaketak egitea. Nekazaritzatik bizitzeko aukerak ez du behar lukeen gizarte-balorazioa. Eszeptizismoa. Ustiategien kopuruak nabarmen egin du behera ekoizpen batzuetan, hala nola behi-esnean.
5. Lurrerako sarbide zaila. Gutxiengo batek lurra metatzeko joera. Errentak garestitzea eta espekulazioa Arabako Errioxan.
6. Arabako eta EAEko erakunde nagusiek, Aldundiak eta Eusko Jaurlaritzak, ez dute oraindik onartu beste eredu jasangarriago eta lokalago baterako beharrezko trantsizioa. Ez dago bultzada politikorik beste sistema agroalimentario baterako trantsizioaren alde.
7. Arabako nekazaritza eta abeltzaintzako sektoreak pisu ekonomiko txikia du, eta I+G+Bko berrikuntzan apustu txikia egiten da.
8. Nekazaritza-lurretan gero eta presio handiagoa dago era guztietako azpiegiturak egiteko.
9. Azken urteotan supermerkatu edo azalera handien ezarpenak hazten jarraitzen du, tokiko merkataritzaren kaltetan.
10. Ekoizleen eta elikatze-kateko agenteen arteko lotura eta koordinazio eskasa.
11. Nahasmen interesatua elikagaien etiketan. Administrazioek ez dute inplikaziorik elikadura osasungarriaren eta elikagaien segurtasunaren aldeko kontzientziazioa eta sentibilizazioa sustatzeko orduan. Balio horiekiko benetako konpromisoa falta da, eta horrek, informazio zorrotzaren faltarekin batera, gehiegizko pisua

ematen dio prezioari edo itxurari. Tokiko produktuak eta produktu osasungarriak arrazoizko prezioetan eskuratzea erraztuko duten politikak sustatzeko beharra, elikadura arrakala saihestuz.

12. Ustiategien kontzentrazio-dinamika kezka-kagarria; konponbiderik ezean, epe labur-ertainean familia-ustiategiak ia erabat desagertuko lirateke laborantza estentsiboen eta abeltzaintza intentsiboaren sektoreetan; horien ordez, kualifikazio baxuko soldatapeko lanetan oinarritutako ETEak jarriko lirateke, lan egiten duten ingurunetik erabat deslotuak.

Behin aldeko eta kontrako faktoreak errepasatuta, Arabako elikagaien ekoizpenaren, kontsumoaren, eraldaketaren eta banaketa-merkaturatzearen egungo egoera aztertuko dugu, hainbat aldaketa eta proposamen egiteko oinarri gisa.

2.2. **Ekoizpena**

2020ko martxoan alarma-egoera deklaratu ondorengo aste eta hilabeteek frogatu zuten funtsezkoa izatea ez zela nahikoa prezio duinetan ekoizteko, eraldatzeko eta merkaturatzeko. Beste behin ere, agerian geratu zen zuzeneko salmenta egiten zuen lehen sektoreak HORECA kanal bat behar zuela (hostalaritza barne hartzen duena), trakzio-lana egingo zuena eta funtzionamendu betean, eta gizartearekiko aliantzak ezinbestekoak zirela eta direla Arabako produktuak ezagutarazteko eta duintzeko. Agerian geratu zen, halaber, zuzenean saltzen ez dutenak nazioarteko merkatuen eta korporazio handien mugimenduen menpe dardela. COVID-19ak erakutsi du elikagaiak ez direla beste edozein produkturen modukoak; egiaztatu dugu horien funtsezkotasuna. Etorkizunari aurre egiteko eta gizarte-, osasun- edo ingurumen-krisiei aurre egiteko, beharrezkoa da elikadura-sistema agroekologikoak eta erresilienteak eraikitzea. Nekazaritza industrialaren paradigma sistema agroekologiko dibertsifikatuetara aldatzea inoiz baino premiazkoagoa da, eta aukera bihurtzen da lurraldearentzat.

Arabako Lehen Sektorea, neurri handi batean, laguntza desberdinen mende dago, zuzenekoak eta zeharkakoak. Nekazaritza Politika Bateratua (NPB) ez da gai izan sektore autonomoa sortzeko, eta horri merkatuen liberalizazioa eta kuoten desagerepena gehitzen badizkiogu, egoera, gaur egun, kezagarria da, eta agerikoa da herritarrek lehen sektorea lehenesteko edo, areago, sektorean lanean hasteko zailtasuna. Ez dugu ahaztu behar NPBren azken erreforma faltsua dela, eta egoera zaila uzten digula ustiategi txiki eta familiarrentzat.

Kontseiluak eta Europako Parlamentuak erabaki dute datozen urteetan 387.000 milioi euro bideratzea NPB berria garatzeko, betiere % 40 helburu "klimatikoetara" bideratzen bada. Etorkizuneko NPBren 9 helburu nagusiak zentzuzkoak badira ere, horrek ez du bermatzen abian jarri ahal izatea, ezta sektorea eta gizartea aldaketa handietarako prest egotea ere, ondorio latzik jasan gabe. Honakoak dira nekazaritza-politika bateratuak 2027ra arte ezarri dituen helburuak: nekazarietzako bidezko errenta bermatzea, lehiakortasuna areagotzea, elikadura-katearen boterea orekatzeta, klima-aldaketaren aurka jardutea, ingurumena babestea, paisaiak eta biodibertsitatea babestea, belaunaldien arteko erreleboa babestea, landa-eremu dinamikoak mantentzea eta elikagaien eta osasunaren kalitatea babestea. NPBren ikuspegi berri horrekin, eta nahiz eta, hasiera batean, sektoreari kolpe gogorra ematen zaiolako itxura izan dezakeen, epe ertain edo luzean politika horrek gizarte- eta ingurumen-aldaketak ekar ditzake, baita sektorearen beraren eredu-aldaketa ere, egokitzea eta alternatibak eta konponbideak aurkitzea eragingo baitu, bideragarria eta autonomia izan dadin.

Baina hori hala izanik ere, produktuen errentagarritasunik eza ez da aipatu ere egiten. Lehen sektorean dagoen belaunaldi aldaketa faltari eta etorkizun zalantzagarriari gehitu behar zaio gero eta nekazaritza-lur gehiago okupatzen dela era guztietako azpiegitura logistikoa eta energetikotarako edo industria-lurzorua handitzeko.

Azken egunotan, Araba aukera-lurralde bihurtu da enpresa pribatuek negozioa egin dezaten goranzko joera duen sektore batean: energia berriztagarrien sektorea. Energia horren ekoizpena eta

erabilera eraginkorra funtsezkoa da klima-aldaketaren aurka borrokatzeko, baina lurra eta mendiak erabiltzea eta okupatzea ezin da aitzakia izan elikagaiak ekoizten dituen, lurraldea zaintzen duen eta herriak bizirik mantentzen dituen sektorea alde batera uzteko.

Arabako lehen sektorearen funtsezkotasuna argi badugu, lurraldearen kudeatzaile gisa, baina baita elikagaien ekoizle gisa ere, gai izan behar dugu haren potentzialtasuna ikusteko, sozializatzeko eta irekitzen ari diren aukera berriei bateragarri egiteko, eta nekazaritza-produktu ekologikoak, lokalak eta osasuntsuak kontsumitzeko aliantzak eta konpromisoak bilatzeko. Hala ere, azken urteetako datuek erakusten dute lurraldeko nekazaritza eta abeltzaintzako ustiategiak eta nekazaritza-azalera erabilgarriaren beherakada. Ustiategiak kopuruak behera egiteak zaildu egiten du joera horri burleta ematea baina, aldi berean, ekoizpenak dibertsifikatzeko aukera ere ematen du, beherakada horri aurre egiteko.

2.2.1. Labore eta hektareako ekoizpena Araban

Nekazaritza-azalaren banaketa aztertuta, 100.000 ha inguru daude Araban, eta horietatik laurden bat larreak dira. Deigarria da Araban landatutako azalera EAE osokoaren % 90 dela.

Taula honetan zehatzago ikusten dira Araban labore bakoitzerako erabiltzen diren hektareak. Labore nagusiak zerealak dira (43.129 ha), eta ondoren mahastiak (13.634 ha); horietatik 100 inguru txakolinezkoak dira, Aiaraldean. Zelai naturalen azalera ere handia da, 12.816 ha, eta mendiko larreena/zuhaitzak dituzten larreena/belardi artifizialena, 20.633 ha (2019ko datuak). Deigarria da historikoki lurraldean pisu handia izan duen laboreak, patata kasu, 1.294 ha-tan bakarrik geratu izana, baita baratzerako eremua ere, 63,21 ha, edo sagarrondoetara eta beste fruta-zuhaitz batzuetara bideratutako azalera urria ere, 40,63 ha (2019ko datuak biak), Arabako Errioxako oli-bondoak ahaztu gabe, aurten Arroniz bariatateko 160.000 litro olio ekoizti baitituzte, 100 eta 300 ha arteko eremuan.

Euskal A Eko nekazaritza azaleraren banaketa aprobeixamendu motaren arabera, lurraldeari jarraiki. 2016

	Guztira		Arabakoak		Bizkaia		Gipuzkoa	
	KOP	Ha. Ustiategiako bates besteko ha. kopurua	KOP	Ha. Ustiategiako bates besteko ha. kopurua	KOP	Ha. Ustiategiako bates besteko ha. kopurua	KOP	Ha. Ustiategiako bates besteko ha. kopurua
Azalera osoa (AO)	15.504 240.042		95,0 2.947 903.839		35,2 6.988 62.947		9,1 5.712 82.237	14,4
Nekazaritzako azalera erabilia (NEA)	15.538 176.319		15,3 2.948 96.588		32,5 6.890 37.681		5,5 6.793 43.870	7,5
Lur landak (LL)	12.000 74.167		0,6 2.532 66.704		27,2 5.375 3.115		0,6 4.896 2.288	0,5
Belarredo eta ugaitak (*)	11.481 83.184		5,1 1.728 55.531		32,5 5.081 2.253		0,4 4.793 520	0,2
Praterbak	3.810 1.420		0,4 184 103		0,5 1.820 529		0,3 1.789 788	0,4
Oboretsak	286 183		0,0 279 178		0,7 15 0		0,0 12 0	0,0
Haradak	1.381 13.338		0,6 959 12.403		13,0 328 301		0,0 181 544	0,3
Beste zerekinak	46 122		2,7 28 57		2,1 12 32		2,8 8 32	5,8
LURSE BILANDEZAK	13.482 102.148		7,6 1.277 26.822		21,0 6.607 34.545		5,2 6.579 40.762	7,3
Berriak lurraldeari	18.754 75.418		7,0 1.119 8.244		7,4 4.529 27.081		6,0 5.185 40.113	7,0

(*)Familia bostzako bano

Data 2017ko Abenduaren 16a

Eustaten datuen arabera, Araban azalera osoa (-% 11,5) eta ustiategi kopurua (-% 9,8) murriztu egin dira, eta horrek esan nahi du ustiategi bakoitzeko batez besteko hektarea kopurua 35,2 ha-koa izan zela, 2013an baino % 2 gutxiago. Nekazaritzarako azalera erabilia (NAE) behera egin du hiru lurraldeetan, % 7,2 Araban. Horri gehitu behar diogu lurraldean gehien ekoizten diren ekoizpenak garia, garagarra eta eraldatutako mahatsa direla; beraz, ezin da monolaborantzaz hitz egin, baina bai lehorreko zereal-laboretarako joeraz.

Datu horiek erakusten dute, alde batetik, bizibidetzat elikagaiak ekoiztea duten pertsonen beharakada etengabea, bai eta ekoizpen horien kontzentrazioa ere, beste lan mota batzuekin bateragarriak direnak eta NPB laguntzak dituztenak. Horregatik, premiazkoa da joera hori geldiaraztea eta aukerak bilatzea lehen sektorea alternatiba profesionala izan dadin landa-ingurunean bizimodu bat ikusten duten pertsonentzat.

2.2.2. Azalera ureztatua Araban

Historikoki, Arabako ustiategiak nekazaritzako eta abeltzaintzako ekoizpenean oinarritzen ziren modu osagarrian, eta horrela, ziklo natural bat ixten zen: nekazaritzak abereen elikagaiak ekoizten zituen eta abeltzaintzako hondakinak nekazaritzarako azpiproduktu gisa aprobeixatzen ziren. Hala ere, azken hamarkadetan, nekazaritza-politikek ustiategiak espezializatzea eragin dute, eta, horren ondorioz, nekazaritza-zatia eta abeltzaintza bereizi egin dira. Egoera horren ondorioz, gaur egun, kasu askotan, tokiko aziendarentzako elikagaiaren jatorria lurraldetik urrun dauden eremuetatik dator. Ureztaketek bazka lantzeko eskaintzen duten aukerari esker, nekazaritza eta abeltzaintza jarduera osagarri gisa lotu daitezke berriro. Horrek, gainera, garraio-kostuetan aurreztea ahalbidetuko luke, kostu horiek jardueraren beraren errentagarritasuna baldintza baitezakete.

Ureztatuta dagoen azalera, gu-txi gorabehera, 41.258 ha-koa da, lurraldean landatutako azalera osoaren % 32. Urtero ureztatzen den azalera horretan sartzen dira Arabako Errioxako hektarea ureztatuak. Arabako ureztatzailen erkidegoak 125 dira guztira. Gainera, ureztatze emakida partikular asko daude. Kontuan izan behar da ureztatze berriak abian jar-tzeak eta daudenak modernizatzeak ez duela landatutako lurra handitzea ekarriko, baina ureztatu daitezkeen lurren azpiegiturak hobetzeko eta modernizatzeak aukera ematen du.

Ez dugu erori behar ureztatutako azalera eta ureztatu daitezkeen azalera parekatzeak "tranpan". Ureztatu daitezkeen azalera guztia ez da urtero ureztatzen. Laborantza-lurretan ezarritako lur ureztagarriak hiru urtean behin ureztatze diseinatu ziren, hau da, hiru urtetik behin, bat ureztatuko litzateke. Praktikan, emakiden benetako zuzkidurak eta merkatuen egoera direla-eta, be-

netan askoz gutxiago ureztatzen dira, Araban ureztatu daitezkeen 10 hektareatik, gutxi gorabehera, bat ureztatzen da urtero.

Urik behar ez duten lehorreko laboreak dira lehorreko zereala (garia, garagarra eta oloa) eta

belardiak eta larreak. Ura behar duten gainerako laboreak dira erremolatxa, patata, bazka, baratz zaintza eta mahastiak. Arabako ureztaketaren % 80 hartzen duten hiru laboreak hauek dira: patata % 19, erremolatxa % 29 eta mahastia % 32.

Beheko taulan, 2019-2020 aldiko nekazaritza-ekoizpenen konparazio bat ikusten da, non zenbait joera ikus daitezkeen, hala nola garagarren, zekalearen, patataren eta mahastiaren hazkuntza, eta erremolatxaren eta gariaren beherakada nabarmena.

Kontzeptua Concepto	2019			2020		
	Azalera Superficie Ha	Ekoizpena Producción Tm/Hl.	Errendimendua Rendimiento Kg./Ha.	Azalera Superficie Ha	Ekoizpena Producción Tm/Hl.	Errendimendua Rendimiento Kg./Ha.
ZEREALAK CEREALES						
Artoa/ Maiz	4	19	4.750	4	18	4.600
Garia/ Trigo	24.019	162.128	5.000	20.335	142.345	7.000
Garagarra/ Cebada	13.690	95.830	7.000	17.194	114.770	6.675
Olo arrunta/ Avena	6.063	33.347	5.500	5.428	29.854	5.500
Zekalea/ Centeno	101	556	5.505	172	791	4.600
PATATA PATATA						
Patata orotara / Patata total	1.138	41.155	36.164	1.238	45.070	36.405
BAZKA LABOREAK CULTIVOS FORRAJEROS						
Zuhain-artoa / Maiz	633	32.412	51.204	609	28.055	46.067
Alfalfa/ Alfalfa	482	21.741	45.106	533	42.480	79.700
Beza/ Veza	1.101	26.447	24.021	1.294	30.409	23.500
INDUSTRI LABOREAK CULT. INDUSTRIALES						
Azuk, erremol. Remol. azucar.	1.422	143.686	101.045	1.111	119.116	107.215
Koltza / Colza	912	2.006	2.200	1.023	3.069	3.000
Ekilorea / Girasol	2.109	4.220	2.001	2.388	3.142	1.316
BARAZKIAK PROD. HORTICOLAS						
Letxuga/ Lechuga	106	2.714	25.604	104	2.760	26.538
Tomatea/ Tomate	55	1.320	24.000	54	1.417	26.241
Piperra/ Pimiento	45	720	16.000	44	757	17.205
Porrua / Puerro	46	1.145	24.891	45	1.103	24.511
Lekak/ Jud. verd.	77	924	12.000	75	975	13.000
FRUTARBOLAK (Sakabanatutako frutarbolak barne) FRUTALES (Incluye árboles diseminados)						
Sagarrondoa / Manzano	82	770	9.390	82	493	6.012
Madariondoa / Peral	20	84	4.200	20	80	4.000
Kiwi / Kiwi	4	42	10.500	4	34	8.500
Intxaurrondoa / Nogal	21	19	905	23	40	1.739
MAHASTI EKOIZP. PROD. VITIVINICOLAS						
Erald. mahatsa / Uva transform.	13.279	74.286	5.594	13.634	76.337	5.599
Ardoa/ Vino.		657.518			670.394	

2.2.3. Abeltzaintza

Hona hemen Arabako Foru Aldundiko abeltzaintza-zerbitzuak 2020ko urtarrilaren 1ean emandako datuak, Arabako abeltzaintza-aziendari dagokionez:

ABELTZAINZA ARABAN 2020				
ESPEZIEA	Abeltzaintza-ustiategiak	Animaliak guztira	Esneta-rako	Haragitarako
Behiak Animaliak Ustiategiak	726	42.381	9.683 51	32.631 665
Ardiak Animaliak Ustiategiak	653	48.382	28.993 79	19.389 574
Ahuntzak Animaliak Ustiategiak	344	3.902	846 4	3.056 340
Txerriak Txerri-txerrikumeak ekoizpena Gizendegiak Hautapena	66 13 45 2	279 ugaltzaile 10.501 buru 899 ugaltzaile		
Zaldiak	1.019	7.298		
Erleak	213	9.549		
Oiloak Arrautzak kaiolan Arrautzak landakoak Haragitarako Ugataileen hazkuntza	34 2 17 18 1	233.665 43.650 19.736 60.000		
Untxiak Haragitarako ekoizpena	1	900 ugaltzaile		
Akuikultura	1	12 urmael		

2020ko urtarrilaren 1eko Abeltzaintza Errolda.

Oso esanguratsua da behi-azienden (haragia eta esnea) ustiategien beherakada azken urteetan: 1995. urtean 1226 ustiategi zeuden, eta 2016. urtean, berriz, erdia galdu eta 614 geratzen ziren.

2020ko datuekin, eta abeltzaintza-ustiategien beherakada nabarmena gorabehera, litroetan 51.065 milioi litro behi-esne eta ia 3 milioi ardi-esne ekoiztu dira.

2.2.4. Ekoizpen ekologikoa

Arabako ekoizpen ekologikoari dagokionez, azken urteetan hazten ari den arren, oraindik ere % 5 baino gutxiago da gure lurraldean. 2020ko datuen arabera, landatutako nekazaritza ekologikoaren azalera 4.046 ha-koa izan zen. Larreak, belardiak, bazkak eta proteaginosoak 2.317 ha dira, Arabako ekoizpenaren % 57. Ondoren, mahasti ekologikoa dator, 944 ha-rekin, guztizkoaren % 23. Aledun zerealak 366 ha dira; lekaleak, 122 ha; barazkiak, 73 ha; tuberkuluak, 42 ha; fruta-arbolak, 41 ha; olibondoak, 23 ha, eta fruitu lehorrak, 10 ha. Hazkunde interesgarria izan da, batez ere larreen, belardien eta bazken azaleran, eta interesgarria da halaber Arabako Errioxako mahastietako ekoizpen ekologikoaren hazkundera.

Ustiategi-kopuruari dagokionez, bilakaera oso esanguratsua izan da: 2018an 46 ustiategi zeuden, eta 2020an, berriz, 98.

1. Número de operadores y superficie inscrita (Ha) en agricultura ecológica

Operadores Euzkadi*	Total Operadores	Censo prod. vegetal	Censo prod. animal	Censo elaboración
Araba	187	138	24	59
Bizkaia	213	145	45	40
Gipuzkoa	258	156	49	82
TOTAL	658	439	118	181

(* La suma total de censos productivos es superior a los operadores registrados, pues un operador puede trabajar en diferentes censos productivos)

2. Superficie inscrita (Ha) en agricultura ecológica (por calificaciones)

Euzkadi	Total	Agricultura ecológica	Conversión	Año 0
Araba	4046	2519	831	696
Bizkaia	1417	945	286	186
Gipuzkoa	1326	1047	134	145
TOTAL	6789	4511	1251	1027

3. Superficie inscrita (Ha) en agricultura ecológica, por cultivos

Orientación	Total	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa
Cereales grano	368	366	1	1
Legumbres grano	122	122	0	0
Hortalizas	231	73	76	82
Tubérculos	42	42	0	0
Frutales	375	41	83	251
Olivar	25	23	0	2
Vid	984	944	27	13
Frutos secos	26	10	2	14
Aromáticas y medicinales	0	0	0	0
Bosque y recolección silvestre, otros cultivos	14	13	0	1
Pastos, pradera, forrajes y proteaginosos	4502	2317	1224	961
Barbecho y abono verde	73	69	4	0
Semillas y viveros	1	1	0	0
Cultivos industriales	25	25	0	0
TOTAL	6789	4046	1417	1326

2.2.5. Prezioen eta ekoizpen-kostuen datuak

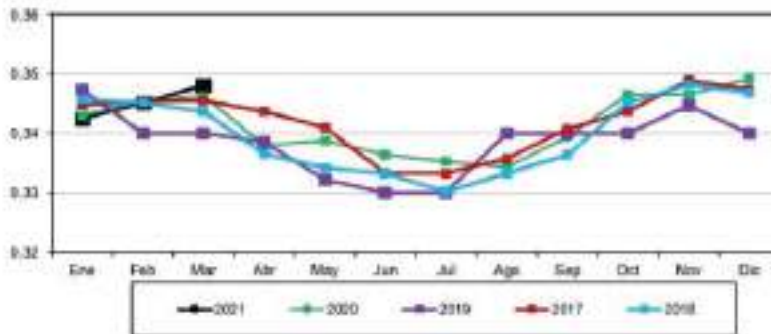
Ekoizpenen prezioei eta errentagarritasunari dagokienez, azken urteotan egiaztatu daiteke prezioak ez direla aldatu, ez direla gainerako intsumo eta gastu finkoekiko modu proporzionalean handitu, eta errentagarritasun falta nabarmena dela hainbat azpisektoretan. Behientzako pentsua % 18 igo da, eta haragiaren prezioa, berriz, % 3

igo da soilik azken 5 urteetan. Ardiek/ahuntzek eta txerriek egoera okerragoa dute; izan ere, pentsuaren prezioa izugarri igo ez ezik, igoera horri gehitu behar zaio bi sektore horietako haragiaren prezioak behera egin duela 2015etik. Abereen elikaduraren igoerak urte askotan bizi izan den desorekarik handiena ekarri du, eta abeltzainen egoera jasanezina bihurtu da.

Adibide gisa, esnearen prezioa eta etorkizunerako joera jarri ditugu:

ESNEA / Leche (€ / l.)

Esne precio baxua

Los precios de la leche llevan muchos años estancados, estancados en unos niveles muy bajos, que hacen muy difícil el futuro del vacuno leche. Pero la subida de los piensos que tiene que afrontar el sector, ha sido la puntilla, que si no se remedia acabara con muchas explotaciones cerrando.

URTEAK/ AÑO	Urt/ Ene	Ost/ Feb	Mari/ Mar	Apir/ Abr	Mai/ May	Ekai/ Jun	Uzt/ Jul	Abit/ Ago	Irri/ Sep	Urri/ Oct	Azai/ Nov	Aber/ Dic	BATEZBESTEKO HAZTATUA/ MEDIA PONDERADA
2017	0,348	0,346	0,346	0,344	0,341	0,337	0,334	0,337	0,342	0,345	0,349	0,349	0,343
2018	0,346	0,345	0,344	0,337	0,334	0,333	0,3301	0,3311	0,336	0,345	0,3482	0,347	0,340
2019	0,347	0,343	0,340	0,339	0,332	0,330	0,330	0,340	0,340	0,340	0,345	0,340	0,338
2020	0,348	0,345	0,345	0,338	0,339	0,336	0,335	0,334	0,339	0,347	0,348	0,349	0,342
2021	0,343	0,345	0,3481	0,346	0,344								

Gainera, kontuan izan behar dugu banatzaile handien pape-
ra. Menderatze-posizio horrek
egoera hori okertu baino ez du
egiten, oinarrizko elikagaiak
produktu “gako” gisa erabiltzen
baitira oso prezio merkean
salduta. Banaketak industria
eraldatzailaren prezioak bal-
dintzatzen baditu, eta horrek,
aldi berean, nekazariekin eta
abeltzainekin gauza bera egi-
ten badu, ezinezkoa da produk-
tu horiek saltzea ekoizpen-gas-
tuak estalita. Industriak eta
banatzaile handiek aurreko ka-
tabegiari erosketa-prezio just-
tuak bermatu behar dizkiete,
eta erosleari, salmenta-prezio
justuak; horrela, gutxieneko
errentagarritasuna bermatu-
ko zaio sektore ekoizleari, oro
har, eta abeltzaintzari, bere-
ziki. Premiazkoa da Elikagai
Katearen Legea eguneratzea,
ekoizpen-kostuak zehazteko,
jardunbide komertzial txarrak

saihesteko eta galeren arabe-
rako salmenta debekatzeko eta
gutxieneko errentagarritasuna
bermatuta geratzeko tresnak
eskaintzeko.

Ez dezagun ahaztu sektorea
ezin dela mantendu laguntza
koiunturalei esker, nahiz eta
laguntza horiek ezinbestekoak
izan nekazaritza-ingurunean

bizirauteko. Arazoaren errora
doazen egiturazko beste neurri
mota batzuk behar dira, ad-
ministrazioetatik. Laguntzak
eredu errentagarriagoetarako
trantsizioak bultzatzera bidera-
tu behar dira, beste eredu oro-
korrago batzuk ahaztu gabe,
hala nola mundu mailako espe-
kulazio-praktiken debekua.

Variación en los precios de piensos y carne 2015-2021

2.3. Kontsumoa

Arabako lurraldera begirako plangintza agroalimentarioa diseinatu ahal izateko, beharrezkoa da ezagutzea gaur egun zenbat elikagai eta nolakoak kontsumitzen diren. Faktore sozial, kultural eta ekonomikoek baldintzatzen dituzte elikadura ohiturak. Azken urteotan handitu egin dira eguneroko dietari eta elikagaien aukeraketari buruzko kezka eta interesa. Osasuna, eta, hortaz, elikagai osasuntsuen eta dieta orekatu baten aldeko hautuak nabarmen egin du aurrera azken garaiotan. Era berean, kezka gero eta handiagoa dago elikagai sistemak ingurumenean eta gizartean dituen eraginei buruz. Klima larrialdiko eta nekazari-

tza eta abeltzaintza sektorearen krisi orokorreko testuingurua aintzat hartuta, desiragarria litzateke kontsumoan aldaketa sakonak jazotzea elikadura tokian tokikoa, osasuntsua eta ikuspegi sozial handiagokoa izango duen eredu baten alde, industria agroalimentarioan oinarritutako ohiko sistema alde batera utzita.

Ez da erraza izan kontsumoaren inguruko datu eguneratuak lortzea. Oinarritu gara, batez ere, Espainiako Nekazaritza, Arrantza eta Elikadura Ministerioak (MAGRAMA) elikagaien kontsumoari buruz 2020. urtean egin zuen paneleko datuetan. Horietatik aparte, aztertu ditugu Eustatek 2012. urtean familien gastuari buruz egin zuen inkesta, 2006-2010 epeari dagokiona,

63 elikagai eta 11 edari mota aintzat hartu dituen; Elika fundazioak egiten duen inkestaren datuak; eta Gasteiz, nekazaritzako elikagai-sistema jasangarriaren alde txosteneko datuak (IGI Ingurugiro Gaietarako Ikastegia, Gasteizko Udala, 2015).

Datu hauek Gasteizko udalerriri dagozkio, eta etxe barruko nahiz kanpoko kontsumoari buruzkoak dira. Nahiz eta 2012. urteko datuak ez diren eta lurralde osoari ez dagozkion, baliogarriak dira gutxi gorabeherako argazki bat egiteko. Inkesta horren arabera, 2.250 gramo elikagai kontsumitzen dira biztanle eta egun bakoitzeko. Gastu horretatik ia % 25a, 543,23 gramo, etxetik kanpo kontsumitzen da jatetxe, taberna eta era guztietako jangeletan:

Consumo en hogares, establecimientos de restauración e instituciones y consumo total estimado para Vitoria-Gasteiz por grupos de alimentos

Grupos de alimentos	Consumo en hogares g/habitante. y día	Consumo en Restaurantes Instituciones g/habitante. y día	Consumo Total g/habitante. y día	Porcentajes %
Cereales y derivados	166,49	36,95	203,43	9,04
Leche y derivados	337,81	59,03	396,84	17,64
Huevos	66,42	19,29	85,71	3,81
Azúcares y dulces	37,59	9,09	46,68	2,07
Aceites y grasas	58,00	23,48	81,48	3,62
Verduras y hortalizas	209,45	57,13	266,58	11,85
Legumbres	18,80	3,05	21,85	0,97
Frutas	284,10	35,12	319,22	14,19
Carnes y productos cárnicos	160,58	46,21	206,79	9,19
Pescados y mariscos	86,47	28,56	115,03	5,11
Bebidas alcohólicas	80,02	135,47	215,49	9,58
Bebidas sin alcohol	199,25	91,85	291,10	12,94
Total	1704,98	545,23	2250,21	100,00

Tabla 6. Consumo en hogares, establecimientos de restauración e instituciones y consumo total estimado para Vitoria-Gasteiz por grupos de alimentos

22 ehbildu

Hurrengo datuak gaur egungoak dira, eta biztanleko eta urteko elikagai kontsumoari dagozkio, Espainiako Nekazaritza, Arrantza eta Elikadura Ministerioi inkestatik atera direnak. 2020. urtean Espainiako elikadura kontsumoa aztertzen dute erkidegoka, horien artean Euskal Autonomia Erkidegoa. Arabara ekarrita, hauek lirateke emaitzak:

Elikagaiak	EAEko kontsumoa biztanleko eta urteko (2020)	Kontsumoa Araba (2020) Kg./l 333.324 biztanle.
Barazkiak	71,68	22.892.664
Tomateak	15,3	
Piperrak	7,4	
Kalabazinak	5,5	
Tipulak	9,3	
Letxuga, eskarola, endibiai	5,6	
Perretxikoak	1,9	
IV Gama	1,9	
Patatak	36,20	12.066.328
Lekaleak	4,24	1.413.293
Babarrunak	1,3	
Garbantzuak	1,5	
Dilistak	1,4	
Zerealak	63,93	21.309.403
Ogia	38,32	
Irinak	2,69	
Pastak	3,62	
Arroza	3,43	
Gozogintza	6,46	
Zerealak	1,76	
Galletak	6,79	
Gabonetakoak	0,86	
Fruta	116,43	38.808.913
Laranjak	22,3	
Mandarinak	7,8	
Muxika	3,6	
Sagarra	14,5	
Madaria	6,5	
Meloia	14,6	
Platanoa	15,7	
Marrubiak	4,0	
IV Gama	4,0	
Fruta-Barazkiak eraldatuak	16,48	
Frutu lehorrak	4,0	
Intxaurreak	0,9	
Almendrak	0,2	
Esnea-esnekiak	129,97	43.322.324
Esne likidoa	86,8	
Esnekiak	40,1	
Gaztak	8,0	

Arrautzak	11,93	3.976.555
Haragia	53,12	17.706.170
Haragi freskoa	40,1	
Behiak	8,8	
Oiloak	14,2	
Ardiak, ahuntzak	1,4	
Txerriak	10,1	
Untxiak	1,1	
Haragi eraldatua	12,4	
Arrainak	30,7	10.233.046
Arrain freskoa	15,5	
Gatza	1,2	399.988
Eztia	0,5	166.662
Olioak:	15,88	5.293.185
Oliba	11,5	
Eguzkilo-olioa	4,2	
Olibak	3,17	1.056.637
Edariak	91,22	30.405.815
Ardoa	9,7	
Garagardoa	21,5	
Ura	20,9	
Freskagarriak	29,4	
Likoreak	0,8	
Zykuak	4,9	
Txokolatea-kakao	4,91	1.636.620
Kafe-infusioak	2,10	699.980
Janari prestatua	13,66	4.553.205
Elikagai ekologikoak	25,2	8.399.324

Espainiako estatuan batez besteko elikagai eta edari kontsumoa, urte bakoitzeko, 774,29 kilo-litrokoa izan zen, etxe barruko nahiz kanpoko kontsumoa kontuan hartuta (2019. urtean baino %2,1 handiagoa).

Kopuru horretatik 689,52 kilo etxe barruan kontsumitu ziren (% 91,7) eta aurreko urtean baino ia 68 kilo gehiago. Azken datu hori pandemiaren ondorio da, eta zerikusia du murrizketekin, edukiera mugatuekin, mugikortasun egoerarekin eta kutsatuta izateko beldurrarekin, horiek guztiek gutxitu dutelako etxetik kanpo jatera doazen kopurua.

Euskal Autonomia Erkidegoari dagozkion datuei arreta jarrita, fruituak izan ziren kontsumorik handiena izan zuten elikagaia: 116,43 kilo pertsona eta urteko, eta estatuko batez bestekoa (99,74 kilo) baino handiagoa, nabarmen. Barazkiei dagokienez, pertsona eta urte bakoitzeko 71,68 kilo kontsumitu ziren, Espainiako estatuan batez bestekoa 63,93 kilokoa izan zen bitartean. Lekaleekin antzeko zerbait gertatzen da: 4,24 kilo EAEn, estatuko 3,91 kiloko batez bestekoaren aurrean.

Geure erkidegoan arrautz eta esne gehiago hartzen dira, baita ere; 11,93 kilo arrautz pertsona eta urteko, eta 86,8 kilo esne eta esneki. Haragi eta arrain kontsumoak, batez beste, 53,12 eta 30,7 kilo izan ziren erkidegoan, hurrenez hurren, eta estatuko batez bestekoak, aldiz, 49,86 eta 24,83 kilo izan ziren.

Opildegia eta gozotegi produktuen erosketak 6,46 kilokoa izan zen pertsonako eta biztanleko, Espainiako 6,2 kiloko batez bestekoaren gainetik. Galleta kontsumoa (beste opil mota bat, azkenean), 6,79 kilokoa izan zen EAEn, eta estatuko batez bestekoaren gainetik dago (5,53 kilo). Azkenik, plater konbinatuen kontsumoa EAeko erkidegoan Espainiako batez bestekoa baino txikiagoa izan da: 13,66 kilo eta 16,85 kilo, hurrenez hurren.

Eustatek familien gastuari buruz egiten duen inkestaren arabera, 2020. urtean etxebizitza bakoitzak elikagaietan eta edarrietan egin zuen batez besteko gastua 28.580 euroena izan zen.

2.4. Eraldaketa

Oro har, elikaduraren eta edarien industriak bere gain hartzen ditu ondoren kontsumituak izango diren elikagaien tratamendu, eraldatze, kontserbazio eta ontziratze prozesuak. Araban kontsumitzen diren produktu gehienak datoz nekazaritza elikagaien industriaren ohiko sistematik. Haatik, azken urteotan eraldatze zentro txikiagoak sortu dira, hala nola Kuartangoko Ekotarriko, Lautadako LGE Landa Garapeneko Elkartek bultzatutako Durrumako eraldatze zentroa, eta ekoizle txikiak kudeatzen dituzten beste hainbat. Azpimarratzekoa da eredu interesgarri gisa artzai gehienek egiten duten gazta salmenta zuzena, Artzai Gazta bezalako elkarten eskutik. Elikagaiak ekoizten dituzte,

halaber, UDAPA bezalako kooperatibek, ahaztu gabe ardoa, artisau garagardoa, sagardoa edo txakolina ekoizten dutenak, eta bestelako elikagaiak eraldatzen dituzten gainerako enpresa txiki eta ertainak.

Jarduera ekonomikoak egiten dituzten enpresa eta establezimendu guztien informazioa eskaintzen duen Jarduera Ekonomikoen Gidazerrendako (JEGID) estatistikari jarraituz, 2009-2014 epean Araban horrelako 526 industria establezimendu zeuden martxan. Horien artean gehienak (359) ardoa egiten duten upategiak ziren. Beste 58k ogia eta bestelako okindegi eta gozotegi produktua egiten zituzten. 28 ari ziren gaztak ekoizten, eta, azkenik, 14 zeuden haragi eta hegazti produktua merkaturatzen. Arabako industria jardueraren % 2,5 ziren mota honetakoak.

ARABA			
Sektoreak	Establezimenduak	Langile kopurua	mujeres
Haragi industria	21	331	130
Esne industria	37	454	239
Arrain-kontserbak	5	151	100
Ogia eta errozaritza	63	493	156
Beste elikagai-industria batzuk	33	360	198
Pentsuen fabrikazioa			
Frutak, barazkiak, olioak, koipeak	33	360	198
Edariak	359	1.932	486
-ardoak	350	1.709	448
-sagardoak			
-garagardoak	3	7	2
-likoreak	6	216	36
Egurra eraldatzeko industria	74	691	119
-zura zerratzea	12	117	9
-bestelakoak	62	574	110
Guztira	592	4.412	1.428

2.5. Banaketa

Elikagaien banaketa faktore garrantzitsua da tokian tokiko edozein estrategia garatu nahi denean. Materialen fluxuen kontuei buruz Eustatek duen inkestan jasotzen da 973.558 tona dagozkiola nekazaritzaren bertako erauzketari, horren barruan daudela zerealak, lekaleak, barazkiak, tuberkuluak, industria eta bazka-laboreak, fruituak, mahastiak, olibondoak eta zurezko bestelako laboreak. Horren aurrean 4.317.993 tona dira nekazaritza fluxu ezkutukoak. Fluxu horiek nekazaritzak dituen bertako behar materialen % 80 dira. IGI Ingurugiro Gaietarako Ikastegiaren 2015. urteko txostenak material biotikoen fluxuak aipatzen ditu, Gasteizko 2011. urteko datuetan oinarrituta: Gasteizen erauzten den tona bakoitzeko 2,2 tona material biotiko inportatzen dira, horietatik

% 73,5 estatuko beste lurraldeetatik dator eta % 26,5 munduko gainerako herrialdeetatik.

Banaketa prozesuetan hiru bitartekarik parte-hartzen dute: jatorriko bitartekariak, ekoizten den zonaldeetan aritzen direnak; helburuko bitartekariak, merkatu zentraletan eta Mercasa sareko zentroetan daudenak; eta xehekariak, kontsumitzaileen txikizkako banaketan aritzen direnak. Nabarmentzekoa da salmenta zuzenaren eta zirkuitu laburren hazkunde progresiboa, nahiz eta oraindik ere gutxiengoa izan. Banaketa plataforma txiki batzuk ere agertu dira, hala nola Oreitia-soloko Urbide, elikagai ekologikoen banatzailea, Uagalur, ABRAREN Distock zentro logistikoa, edo

ekoizleen banaketa zuzena errazten duten denak, Bioalai eta antzekoak bezala.

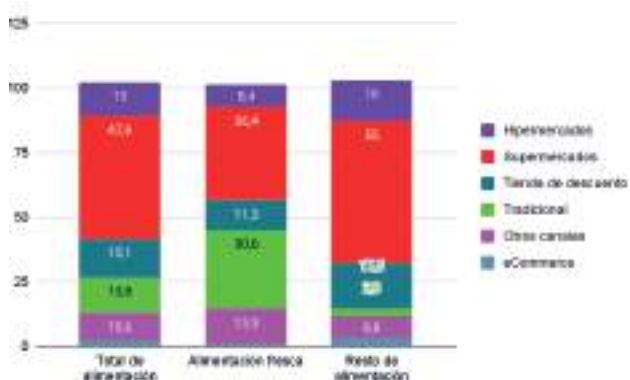
Azpimarratu daiteke nekazaritza eta abeltzaintza ekoizpenen helburua bitartekari pribatuei eta kooperatibei saltzea dela. Hiltzen diren animalien eta pataten parte adierazgarri bat eraldatze industriari saltzen zaizkio. Bitartean, barazkien eta fruituen parte handi bat autokontsumoan eta zuzeneko salmentan bideratzen da.

2.6. Elikagaien erosketa

IGIk 2015. urtean sistema agroalimentario jasangarriari buruz egin zuen txostenaren arabera, eta 2013. urteko Ikusmer behatokiko datuetan oinarrituta, EAEko etxebizitzaren % 57k bere elikagaiak erosten ditu hipermerkatuetan, supermerkatuetan eta autozerbitzuetan, eta ehuneko txikiagoa da soilik elikadura freskoa kontuan hartzen bada. Etxebizitzaren % 21,7k saltoki berezietan erosten du, eta kopuru horrek gora egiten du % 31,4ra elikagaiak freskoak direnean.

Elikagaiak azalera handietan erosteko joerak gora eta gora egin du azken urteotan. Hala, Ministerioak estatuko erosketa kanalei buruz dituen 2020ko datuen arabera, ikus daiteke supermerkatu eta hipermerkatuetako erosketa % 60,6 dela honezker.

Erosketa kanalen garrantzia (bolumenaren %) elikadura motaren arabera (elikadura osoa, elikadura freskoa, bestelako elikadura).

2020. urteko Eustaten inkestari jarraituz, handizka nahiz txikizka elikagai eta edari produktuetan

ari diren 1.036 establezimendu daude Araban. Handizkako salmenta egiten dutenen artean, pisu handiagoa dute edariak, arraindegiek, fruitu eta barazkiek, edota haragi produktuek. Araban elikagaien eta edarien handizkako salmenta egiten duten 252 establezimendu daude, eta 1.182 pertsonak lan egiten dute horietan. Txikizkakoak berriz, 784 dira, eta 1.723 langile dituzte. Nekazaritzako lehengaiak eta bizirik dauden animaliak saltzen dituzten beste 47 establezimendu daude, 130 langilerekin.

Azkar aurrera egiten ari den beste mehatxu berririk bat dago: banaketan aritzen diren plataforma teknologikoak. Datu berriek islatzen dute Europako jatetxeen parte esanguratsu bat elikagaien hornidura fakturatzen ari dela plataforma sistemaren bidez, bai ere produktuen bosgarren sorta ere, hau da, kontsumitzeko prest dauden elikagaiei irtenbidea emanez. Kontsumoa enpresa handi horietara bideratzen jarraitzeko arrisku serioa dago, ekoizleen, langileen eta kontsumitzaileen arteko harremanak uberizatuta.

Banaketa bide hauetatik aparte, beste bide alternatibo batzuk daude, azken urteotan garrantzia hartzen hasi direnak:

- **Feriak edo azokak.** Gasteizen ostegunero eta larunbatero egiten den merkatua ondo finkatuta dago. Azoka plaza ere merkatu egonkortu bat da, tokiko produktuen presentzia garrantzitsu batekin, eta tokiko ekoizle ekologiko batzuen salmenta puntuekin, Uagalurren saltoki batekin batera. Aipagarriak dira Blusen eta Nesken eguneko azoka, Gabonetakoa, edo Bionekazaritzak produktu ekologikoekin egiten duena.

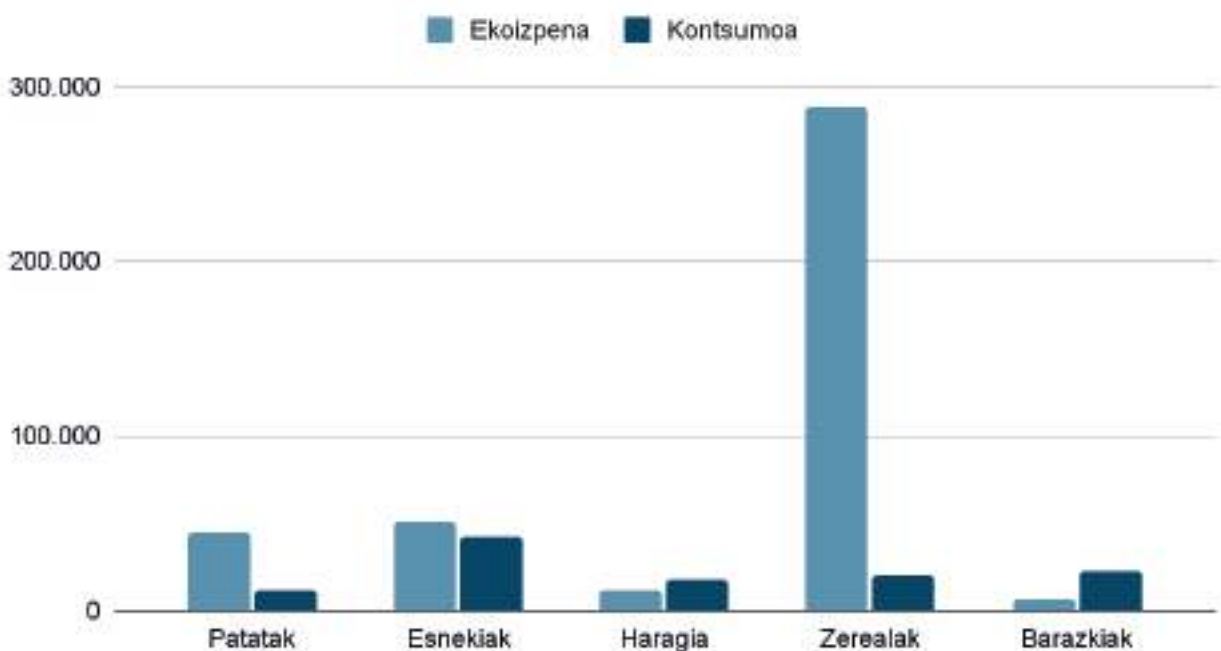
Beste kuadriletan, azokak daude Agurainen, Laudion, Amurrian, Angoston, eta badira ere patataren azoka, babarrunena, perretxikoarena, eta beste hainbeste. Gaubean hilero merkatu bat egiten da, tokiko ekoizleek eurek antolatuta.

Azken aldian beste azoka batzuk sortzen hasi dira, besteak beste, Zuiakoa edo Samaniegokoa.

- **Tokiko elikagaien eta ekologikoen ekonomatuak.** Azken urteotan esperientzia interesgarri bat abiatu da Arabako hainbat eskualdetan. Ekonomatu autogestio-natuak dira, herri ekimenetik edo kontsumo taldeetatik sortu direnak. Udalerriko eta inguruko produktuak lehenesten dira, eta baita ere produktu ekologikoak. Ozaetan, Aramaion, Agurainen eta Gopegin daude martxan.
- **Zuzeneko salmenta.** Badira euren produktuak zuzenean saltzen dituzten ekoizleak. Gora egin dute azken urteotan. Haragi paketeak, patatak, barazkiak eta lekaleak... Konfinamenduan horrelako salmenten gorakada gertatu zen Internet bidez abalduta.
- **Asteko saskiak.** Sasoiko elikagaiekin saskiak prestatzen eta saltzen dituzten hainbat talde eta norbanako daude. Gasteizen Bionekazaritza dago produktu ekologikoekin. Zentzuz Kontsumitu, Urbide Oreitiasolon, Uagalur, edo Basaldea. Badira, gainera, asteko saskiak saltzen dituzten zenbait ekoizle.
- **Kontsumitzaile kooperatibak.** Gasteizen nabarmendu daiteke Bioalai denda, non produktu ekologikoak saltzen diren, eta 1.400 bazkide dituena, eta ia 4.000 pertsonarengana iristen dena.
- **Herriko dendak edo tabernak.** Herri txiki batzuetan tokiko produktuak saltzen dira bertako dendak edo tabernak baliatuta. Manzanos, Maeztu...
- **Produktu ekologikoen saltokiak.** Produktu ekologikoetan eta tokiko produktu freskoetan berezitatea dauden Gasteizko hainbat denda daude, Bioalai edo Zelai Alai bezalakoak.

Azkenik, elikadura merkatuari erreferentzia bat: Arabari dagozkion datuei erreparatuta, elikadura produktuen inportazioen eta esportazioen arteko balantzea zeharo negatiboa da. Paradoxa hutsa da zerealen esportatzaile izatea, parte handi bat animaliak elikatzeke, aldi berean okindegi, errota-ritza edo elikadura-orea inportatzen ari garenean. Ez du ez hankarik ez bururik, eta ingurumen ikuspuntutik, jasagarritasun eskasa du.

OINARRIZKO ELIKAGAIEN EKOIZPEN ETA KONTSUMOA

3. Elikadura autohornikutzarako gaitasuna

Diagnostikoan ikusi dugun bezala, desoreka eta desdoitze esanguratsuak daude produkzioaren eta kontsumoaren artean, eta helburuetatik urrun gaude elkagaien eraldatzeari eta banaketa nahiz merkaturatzeari dagokionean. Aurrerago hainbat proposamen egingo ditugu errealitate hori eraldatzeko bidean, baina badago geure buruari egin beharreko beste galdera bat: gaitasun edo ahalmen teorikoa du Arabak elkagaien autohornikuntza esanguratsu batera zuzendutako plan bat garatzeko, eta elikadura burujabetza maila garrantzitsu bat lortzeko?

Baietz esan daiteke. Nekazaritza lanetarako hektateak eta herrialdeko biztanleak kontuan hartuta, posible da elikadura autosufizientzia esanguratsu bat izatea. Ez osoa, baina bai nahiko adierazgarria. Halako zerbait iradokitzen duten bi txosten badira. Biek Gasteizko autohornikuntzari dagozkio, baina balekotzat jo ditzakegu, lau kontsumitzaileetatik hiru bizi direlako hiriburuan.

Lehenbiziko azterketa 2010. urtekoa da, eta Barzelonako Hiri Ekologiako Agentziako eta IGiko teknikariek egin zuten, **Gasteiz, karbonoan hiri neutroa 2020-2050** izenarekin. Txosten horren arabera, dietatik eratorritako energia kontsumoa 486 Gw da urte bakoitzeko, eta horren ondorioz 368.270 tona CO2 isurtzen dira. 2020. urterako kontsumoa % 28 jaitsi ahal izateko, tokiko elikagai jasangarriekin autohornikuntza handiago baterantz jotzea planteatzen zuen. Testuan honakoa azpimarratu zen: «Eredu hau onartzeak abantailak ditu, tokiko merkataritza sustatzen duelako, kalitate handiko tokiko elkagaien ekoizle sare bat finkatuz. Gainera, baratze ekoizpenak erabil ditzake ongarri natural gisa hiri-hondakinetakoa materia organikoaren zatikia eta abeltzaintza usiattegietako ximaurra, materia zikloak bururaino eramaten eta energia kontsumoa murrizten».

Dokumentuak planifikazioa proposatzen du. Esaterako, baratzeko produktuei dagokienez, egungo ekoizpenak (2010. urteaz ari da) beharren % 4,5a asetzen du, eta kopuru hori % 50era handitzeko, laboreen beste 453 hektarea beharko liratekeela kalkulatu du. Hau da, gasteiztarrek baratzeko produktuetan duten behar osoa estaltzeko 900 hektarea labore beharko lirateke, horren erdia udalerritik kanpo. Behi eta ardi haragiari dagokionez, txostenak azpimarratu du ekoizpen gaitasun handia badagoe-la larratze mistoko sistemen bidez, gaur egun 3.000 hektarea baino gehiago daudelako larre natural, zelai eta belardietan, eta horri esker posible litzateke elikagai mota horretan % 100eko autohornikuntza gauzatzea. Gainera, larre eta belardi eremuak ekoizpen misto eta txandakakoarekin zaintzeak ahalbidetzen du baso eta sastraka zonaldeekin dauden mugei eustea. Muga-inguru horietan aniztasun handiko hegazti-fauna egon liteke (oro har, animaliajalea), egonkortasun elementua bihurtzen dena labore zelaietan dagoen faunarako. Muga horiek egonkorak eta iraunkorak dira, eta oinarrizko pieza dira korridore ekologikoetarako.

Kontuan hartu beharreko beste kontu bat da eskualdeak dituen beharretara egokitutako artzaintza eredu estentsiboei esker lor daitekeela karbono pilaketa handiago bat, artzaintzarik ez duten zonaldeekin alderatuta. Ongarrien erabilerara saihesteko produktibitate handia eta sustrai sakonak dituzten belar motak sartzeak, lekadun laboreak sartzeaz gain, lagun diezaiokie karbono eusteari artzaintza lurretan.

Esne ekologikoaren ekoizpenerako egin diren kalkuluek islatzen dute zeregin horretara larreen % 44 zuzenduta posible dela % 27ko autohornikuntza, kalitate handiko produktu jasangarri bat ekoiztea ahalbidetuz, tokiko populazioaren sekto-

re esanguratsu bat autohornikuntzako. Udalerriari arrautz ekologikoak ekoizteko gaitasunaren azterketak islatzen du nekazaritza ustiatzearen kokatutako 388 etxalde txikirekin posible dela autohornikuntzaren % 50era iristea, kalitate handiko bertako produktua eskainita.

Datu hauek gaur egungo egoerara eguneratzeko, eta txostenak aurreikusi zuen bezala, 2008 ta 2020 arteko populazio hazkundeak % 7ren bueltan egon da. Gasteiz 2008. urtean 235.920 biztanle izatetik, 2020. urtean 253.996 biztanle izatera pasa da. Hortaz, koadroan dauden autohornikuntza kopuruei eutsita, barazkientzako aurreikusita dagoen azalera 68,4 hektareatan handitu beharko litzateke, haragi gorriarentzako azalera 637,2 hektareatan, esnearentzako 414 hektareatan eta arrautzetarako 118,8 hektareatan. Orotara, 1.239 hektarea gehiago lirateke.

Txosten honek honako neurri zehatzak proposatzen ditu. **“Barazkien autohornikuntza lor liteke urbanizazio berrietan hiri-ortuak paratzeko zonaldeak gordeta, eta modu egokian kudeatuta barazki produktorako egokia den hiri-inguruko azalera. Ortuko hektarea batekin 261 pertsona hornitzeko bezainbeste ekoiztu daiteke. Arrautzen autohornikuntza posible da etxalde txikien eraikuntzaren bidez, eta hauek barazki laboreen pare kokatu daitezke. 350 oilo dituen etxalde batek 300 pertsona baino gehiago hornitzeko adina**

arrautz ekoiztu ditzake. Haragi gorriaren eta esnearen autohornikuntzak ekoizpen estentsiboaren bidez azalera handiagoa eskatzen du, beharrak handiagoak direlako, eta animalia horiek artzaintzarako egokiak diren larreak behar direlako. Guzti hori dela eta, Gasteizko udalerriri nekazaritza eta abeltzaintza eremuak mantentzeko eta sustatzeko politikak gara ditzake, horien bidez jasangarritasunean aurrera egiteko eta bere populazioak behar dituen elikagaien ehuneko handi bat ekoizteko. Gainera, baliabideen efizientzia eta jasangarritasuna hobetzeko ahalegina handitzea berrikuntza iturri eta lehiakortasun faktore esanguratsu bihurtu liteke ustiatzei hauek jabetxeak hornitzen badituzte.”

Gehitu liteke Araba osorako plan baten barruan ez zaio zertan mugatu behar Gasteizko udalerriri nekazaritza eremura, eta herrialde osoarentako estrategia baten bidez errazagoa dela lortzea produktu horien elikagai autohornikuntza.

Gainera, autohornikuntza maila kontuan hartzeko, elikagaien eskaeraren kudeaketan lan

egin beharko litzateke, besteak beste sasoiko izaera eta jasangarritasuna bezalako arloak barneratuz, kontsumo arrazionala lortzeko eta produktorako egoera ezberdin eta alternatiiboak planteatzeko.

Bigarren txostenak, **Gasteiz, nekazaritzako elikagai-sistema jasangarriaren alde**, IGIk egin zuen 2015. urtean. Aldez aurretik, prozesu parte-hartzaile aberats bat egon zen, manifestu batekin amaitu zena. Ondoren, mozio bat onartu zen aho batez udalean, bide emango zuena estrategia horren txostena egiteko. Estrategia hori egin zen g21 aholkularitzaren gidaritzapean. Hala ere, nahiz eta orain dela bost urte baino gehiago onartua izan, oso gutxi aurreratu da. Hasierako manifestua egin zuen herri ekinbidea desagertu da, eta ez dirudi udal gobernua benetan baliabide eta bitarteko nahiko jarri dituenik aldaketa errealak lortzeko, gutxienez gaur arte.

Gasteizko eta Arabako nekazaritza eta abeltzaintza sektoreko autohornikuntza gaitasunari dagokionez, hauxe da plan honen egiten duen hurbilketa:

Productos	Vitoria-Gasteiz %	Álava %
Cereales	100	100
Patatas	100	100
Hortalizas	3,9	33
Azúcar y derivados	100	100
Leche y derivados lácteos	10	100
Carne bovino	18	100
Carne ovino y caprino	2,2	82
Carne de porcino	21	100

Koadro honetan ikusten denez, posible da Araban %100eko autohornikuntza lortzea elikagai askotan. Barazkietan defizit argia dago, eta adierazten du horiek ekoizteko lur gehiago erabili beharko litzatekeela. Horren haritik, bultzatu beharko lirateke, batetik, lur banku publikoak eratzea, kasu askotan barazkien produkzio ekologikoa eta laborari berriak sartzea bultzatuko duten labakituak izan daitezkeenak; eta, bestetik, laboreen dibertsifikazio handiagoa. Barazki batzuen kasuan klima baldintza jakin batzuk beharrezkoak direnez, interesgarria litzateke euren produkzioa sustatzea Arabako Errioxatik hurbil dauden herrietan, eskualdeko Lurralde Plan Partzialak dioen bezala, ahaztu gabe gertu daudela Errioxako erkidegoko eta Nafarroako Erriberako ortu emankorrak.

Aurreko grafikoan ez dira agertzen lekaleak, arrainak, fruituak edo olioak. Lekaleei dagokionez, Garlan kooperatibak 2020. urteko amaieran emandako datuen arabera, geure herrialdean 400 tona bildu zituen. Kopuru horiekin, eta kontuan hartuta batez besteko kontsumoa biztanle eta eguneko 20 gramo ingurukoa dela, kontsumoaren heren bat estaltzea lortuko litzateke. Horri gehitu beharko litzaioke kooperatiba horretatik kanpo dagoen produkzioa, eta lekale laboreak handitzeko aukera egongo zela, esaterako, gaur egun zereala lantzen den lurra baliatuta.

Arrainari dagokionez, hornikuntzaren parte bat euskal kostaldetik dator, ez tokian tokiko inguru hurbiletik, baina bai 100 kilometroren bueltan dagoen inguru batetik.

Antzeko zerbait gertatzen da fruituekin. Araba barruko produkzioa oso mugatua da, nahiz eta handitu daitekeen helburu eta planifikazio egoki baten bidez. Gainera, 100 kilometroren bueltan dagoen ingurutik hornitzea posible da, Nafarroako Erriberatik edo Errioxako erkidegotik, eta hortik kanpo platanoa, laranja, ahukate eta beste-lakoak jasotzea. Fruituari buruz aipatzen denak balio dezake oliorako, aldeak alde.

3.1. Tokiko eskala, hurbilekoa, eta globala

Tokiko kontsumoaren ingurumen onura nagusia da energia aurrezte eta negutegi efektuko gas isuri murrizketa, isurketa handiagoak eragiten dituztelako lurralde urrunetatik produktuak garraiatzen dituzten bitartekoek. Era berean, edukiontzia murrizten dira, hainbeste bidaiatzen ez duen produktu batek ez duelako hainbesteko babesa behar. Gainera, elikadurari dagokionez, sasoiko produktuen kontsumoak tokiko ekonomiari laguntzen dio, eta produktuen inportazioa eta dagokion garraioa jaisten du.

EH Bildutik proposatzen dugu Tokiko Elikadura Sistemak lehenestea helburu simple baina handinahitsu batekin: Elkadura burujabetza praktikoa, eraginkor, eta, aldi berean, erreala lortzea. Sistema labur hauek definitu behar dira geure herrialdeak dituen errealitate ezberdinei errepertuz, eta kontuan hartuta distantziak eta labore ezberdinak.

Elikagaien kontsumoari buruzko estrategiak lehen urratsa izan behar du kontsumo estrategia orokor baten bidean, ekonomia geroz eta auto-zentratuago baten aldeko apustuan.

Merkaturatze zirkuitu laburrak behar ditugu, bai eta tokiko merkataritza egituratu, indartsu eta berezitua, pertsona ekoizleak eta kontsumitzaileak hurbilduko dituen. Tokiko elikagai merkatuak berpiztea, gizartearen eta sektorearen arteko aliantzak, bai eta sektore ekoizlearen eraldatzea eta birgaitzea beharrezkoa eta ezinbestekoa da ikuspuntu sozial, ekonomiko eta kultural batetik irabazi kolektibo bat erdiesteko.

Zirkuitu laburrak eta gertukoak indartzeari buruz ari garenean, abiapuntua da elikagai batek zenbat eta garraio gutxiago izan, eta, hortaz, kilometro bakoitzeko energia kontsumo gutxiago, are gehiago murriztuko dugula aztarna ekologikoa, eta gehiago hurbilduko garela jasagarritasunera eta karbonogabetzera. Aurrekoa esanda, bost eskala definitzea eta ezberdintzea planteatzen dugu:

1. Lehen eskala litzateke tokiko hurbila, udalerrien mugekin bat etorriko dena, horren barruan lehenetsi emanda, ahal den neurrian, tokiko entitate edo kontzejuari.
2. Bigarrena tokiko-eskualdea litzateke. Araban zortzi eskualde edo kuadrilla daude,

eta ondorioz beste hainbeste eskualdeko plan eta elikadura kontseilu eratzea beharko litzateke.

3. Herrialdeko eskala edo arabarra litzateke hirugarrena. Organo politiko propioak izateak, Batzar Nagusiak eta eskumen propioak dituen Foru Aldundia, Arabako esparruaren funtzionalitatea aintzat hartzea beharrezko egiten du. Esparru honek malgua izan behar du, aliantzak eta elikagaien fluxuak bultzatu beharko genituzkeelako parean dauden eskualdeen artean.
4. Laugarrena litzateke 10-150 kilometro arteko distantzia batean dagoen ingurune hurbila, eta gutxi gora behera Euskal Herriaren eta ondoko zonalde batzuen mugekin bat etorriko litzateke. Kontuan hartu behar da produktu batzuetan Araba beste euskal lurraldeentzako produktuak ekoitz ahaliko litzuzkeela, zerealekin edo ardoarekin historikoki gertatu izan den zerbait.
5. Bosgarrena litzateke 150 kilometrotik harago dagoen eskala globala. Eskala horretan lehenetsi beharko lirateke Espainiako estatuan edo Frantziakoan hurbilen dauden produktuak.

4. Estrategia agroalimentario jasangarri baterako plana

Plan honen helburu nagusia Araban estrategia agroalimentario jasangarri eta bideragarri bat sortzea da, tokian tokiko elikagai osasuntsuen eta ekologikoen ekoizpenean, eraldaketan, banaketan eta kontsumoan oinarritua, modu progresiboan elikadura-autosufizientzia ahalik eta handiena lortzeko, ekitate eta justizia irizpide-sozialen arabera.

4.1. Helburu orokorrak

- Tokiko elikagai jasangarrien ekoizpen, eraldaketa, banaketa eta kontsumo eredu berri baten alde egiten duen trantsizio agroekologikoa bultzatzea.
- Lur emankorrak blindatu, artifizializatu ez daitezen. Beren egoera agroekologikoa hobetzea, bizitza itzultzea eta CO2 finkatzaile gisa duten zeregina sustatzea.
- Ekoizleak inplikatzeko, helburu hauekin bat etor daitezten.
- Tokiko erakunde zuzeneko partaidetza-rekin, lur publikoak kudeatzea, lur horien erabilera soziala lortzeko eta sarrera berriak eta labore berriak bultzatzeko.
- Foru- eta administrazio-arauak berrikus-tea, egokitzea eta malgutzea, nekazaritzako eta abeltzaintzako instalazio berriei bidea irekitzeko eta daudenak ziurtatzeko. Horrez gain, zuzeneko salmentan nekazaritzako elikagaien transformazio-zentroetan eta beste eredu agroalimentario batean aurrera egitea.
- Kontsumo-ohitura berriak sustatzea, tokiko produktuen eta produktu ekologikoen eskaria bultzatuz, elikadura segurtasunaren eta horien trazabilitate sozialaren garrantziaz sentsibilizatuz.
- Lehen sektorean lan egiten duten pertsonen lanaren eta funtzio aniztasunaren gizarte-aitorpena, eta haien lan-baldintzen eta bizi-kalitatearen hobekuntza.
- Landa-eremuetako herriak biziberritzen laguntzea, lurralde-desoreka arintzea eta tokiko garapena bultzatzea, biztanleria finkatzen lagunduko duten enplegu duinen bidez.
- Erregai fosilen erabilera, berotegi-efektuko gasen emisioak eta aztarna ekologikoa murriztea.
- Elikadura segurtasuna, ohitura osasuntsuak eta herritarren osasuna hobetzea elikadura osasuntsuago baten bidez.
- Nekazaritza eta abeltzaintza ekoizpena eta dibertsifikazioa bultzatzea eta lehen sektorea duintzea.
- Trazabilitate soziala eta merkataritza-harreman bidezkoagoak bultzatzea, elikadura-arrakala minimizatuz eta elikagai-xahuketa saihestuz.
- Emakumeen parte-hartzea handitzea, bai produkzio-sektorean, bai lehen sektorearekin lotutako egitura publikoetan.
- Nekazaritza-barietateei eta arraza autoktono eta tokiko arrazei eusten zaiela bermatzeko sustapena eta laguntza bereziak.

4.2. **Estrategia garatzeko gakoak**

4.2.1. Borondatea, akordioa eta parte-hartze politikoa, sektoriala eta soziala

Estrategia agroalimentario integrala arrakastaz garatzeko, administrazio guztiek, Eusko Jaur-laritzak, Arabako Aldundiak eta lurraldeko toki-erakundeek, benetako borondate politikoa izan behar dute. Borondate hori neurri politikoetan, teknikoetan eta baliabide materialetan eta giza baliabideetan islatu behar da.

Bultzada politiko horrek alderdikeriak gainditu behar ditu, eta sentsibilitate politiko guztiekin eta inplikaturako eragile guztiekin adostasun zabalak bilatu behar ditu.

Estrategia hori ezartzeko, lehenengo urratsa lurraldeko elikadura-kontseilu bat sortzea izango litzateke, administrazioek, alderdi politikoek, ekoizleen sektoreak, merkataritza-sektoreak, nekazaritzako elikagaien eraldaketa-sektoreak eta gizarte eragileek osatua. Kontseilu horrek ezarriko ditu bide-orria eta helburuak, jarraitu beharreko jarraibideak eta estrategia betetzen dela bermatzeko horren jarraipena egingo du.

Kontseilu horren egiteko nagusietako bat izango da, halaber, lurraldean pertsonak eta nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiategi aktiboak galtzea saihestea. Horretarako, bide-orria planifikatzeaz gain, hartutako neurrien eragina ere ebaluatuko du, eta hartzen diren erabakiak gauzatu ahal izateko bitarteko eraginkorrak izan beharko ditu.

4.2.2. Eskaintzaren-eskariaren edo produkzioaren-konsumoaren arteko interrelazioa.

Isatsari kosk egiten dion amatxi bat da. Ez dugu ezer egiten tokiko elikagaien ekoizpena handitzearekin batera haien eskaria eta kontsumoa handitzen ez badira, eta alderantziz. Jantokietan eta pertsonen dietan tokiko produktuen eskaria handitzeko beharrezkoa da ekoizpena handitzea

eta laboreak eta elikagaiak berregituratzea, gero eta eskari handiagoari egokitzeko.

Ekoizpenarekin eta kontsumoarekin batera, garrantzitsua da ere elikagaien eraldaketan aurrera egitea, araudia malgutuz eta egokituz eta eskualde guztietan transformazio-zentro txiki eta ertainak bultzatuz. Era berean, elikagaien banaketan eta merkaturatzean aldaketak egin behar dira tokiko estrategia bat eta zirkuitu laburrak bultzatzeko.

Beraz, lau ardatzak (ekoizpena, eraldaketa, banaketa eta kontsumoa) elkarri lotuta daude, eta horietan guztietan eragin behar da.

4.2.3. Elikagai lokalak, ekologikoak eta osasuntsuak. Sistema agroekologikoetarako trantsizioa.

Elikagaiak bertakoak izateaz gain, jasangarriak, osasuntsuak eta ekologikoak izan behar dute. Horretarako, sistema konbentzionalak sistema agroekologiko bihurtzeko trantsizioari ekin behar zaio. Hau da, ekologiaren kontzeptuak eta printzipioak aplikatu behar dira elikadura-sistemen eta agroekosistemen kudeaketan. Horretarako ezinbestekoak dira zirkuito laburrak, elikadura burujabetza eta ahalik eta autokontsumo handienera trantsitatuko duen ekonomia autozentratu bat.

Klima aldaketaren egungo egoeran, elikagaiak garraiatzeko sistema globalizatua aldatzeaz gain, eta energia-kostuak murrizteko tokiko sistemen aldeko apustua egiteaz gain, ezinbestekoa da intsumoak izugarri murriztea eta mantenugai kimikoak, ongarriak, fitosanitarioak eta pestizidak mantenugaiekin eta alternatiba naturalekin ordezkatzeta. Ezinbestekoa da ingurumen inpaktuak minimizatzea, lurra eta lurzoruak babestea eta zaintzea, uraren kudeaketa jasangarria egitea, biodibertsitatea eta polinizazioa bultzatzea eta planetaren eta pertsonen osasuna babestea.

Ikuspegi agroekologikoari esker, elikagai osasungarriak ekoizteko aukera ematen duten eta ekosistemak eta habitat naturalak babesten dituzten konponbideak aurki daitezke. Agroekologiak tokiko produktibitatea handitzen du, biztanleria

finkatu eta landa-pobrezia murriztu ere. Gainera, elikadura hobetzen eta klima aldaketara egokitzzen laguntzen du.

4.2.4. Elikagaiak ekoizten dituzten pertsonen duintasuna eta balorazioa

Edozein estrategia alimentarioarako funtsezko zutabeetako bat lurra lantzen duten pertsonena da, nekazariena. Horiek gabe, ezinezkoa da elikagaiak tokian-toki ekoiztea. Zoritxarrez, gaur egun, lanbidea uzten duten pertsonen jarioak jarraitzen du, baldintzen gogortasunagatik, laguntza faltagatik eta kasu askotan duen balorazio sozial eskasagatik. Ezinbestekoa da lehen sektorearen lana duintzea eta ezinbestekotzat jotzea, eta haren baldintzak hobetzea, lan-uzte gehiago saihesteko eta sektorean pertsona berriak sartzeko, beren lanarekin sistema agroalimentarioa ekonomikoki, sozialki eta ingurumenaren aldetik jasangarria izan dadin.

Elikagaien prezio duinak bermatzea da elikagai-sistema jasangarriak lortzeko eta nekazarien lana duintzeko modu bakarra.

Europako esparruaren barruan, Nekazaritza Politika Bateratuaren (NPB) zuzeneko laguntzak elikagaiak ekoizten dituzten pertsonentzat izan behar dira. Kontrol- eta erregulazio-mekanismoek bidezkoak izan behar dute, eta ekoizpen-kostuak bere gain hartu behar dituzte.

4.2.5. Beharrezkoa da gizartearen kontsumo- eta partaidetza-ohiturak aldatzea.

Era honetako edozein planek arrakasta izan dezan beste funtsezko zutabea kontsumo ereduarena da. Beharrezkoa da erosteko ohituretan aldaketa sakona ekarriko duen trantsizioa hastea.

Hiru gai konplexu daude funtsezko aldaketak emateko. Lehenik eta behin, gizarte-ohiturak ez dira erraz aldatzen, eta erakundeen inplikazio handia eskatzen dute sentibilizazio- eta kontzientziazio-lanetan, kontsumo kontzienteagoa, jasangarriagoa eta etikoagoa bultzatuz. Kontzien-

tziazio horrekin batera, trantsizio hori erraztu eta lagunduko duten neurriak hartu behar dira.

Bigarrenik, elikagaien identifikazio argia ziurtatu behar da, kontsumitzaileei aukera kontziente egiteko eta elikagai lokal, osasungarri eta jasangarriak eskuratzeko erraztasunak emateko.

Hirugarrenik, pertsonen egoera sozioekonomikoak ez du eragotzi behar tokiko elikagaiak, jasangarriak eta kalitatezkoak eskuratzeko. Prezio justuak eta eskuragarriak bermatu behar dira, elikadura-arrakala saihesteko. Elikadura eskubidea da.

Gizartearen parte-hartzea eta inplikazioa funtsezkoa da, bai ekoizpenaren aldetik, bai kontsumitzailearenetik. Beraz, edozein estrategia agroalimentario lantzean aktiboki parte hartzeko bitartekoak bermatu behar dira.

4.3. 2022-2030 aldirako helburu eta neurriak

4.3.1. Ekoizpena

Helburuak:

- Araban sistema agroalimentarioaren eraldaketa eraginkorra hastea, lurraldeko kontsumoaren %30 tokikoa, osasuntsua eta jasangarria izan dadin, trazabilitate ekonomikoa, soziala eta ingurumenekoa bermatuz.
- Lurraldeko nekazaritzako eta abeltzaintzako ustategien % 50 sistema agroekologikoetarako trantsizio bide-orri batean sartuta egotea eta energetikoki autonomoak izatea lortzea.
- Nekazaritza- eta abeltzaintza-ekoizpenaren %30 ekologikoa izatea eta intsumoen (fitosanitarioak, ongarririk, ongarririk) erabilera %50 murriztea lortzea.
- Egungo nekazaritza eta abeltzaintzako ustategi guztietan ekonomia- eta inguru-

men-jasangarritasuna bermatzea, bizi-kalitate duina ziurtatuz eta ustiategi berriak sartzea erraztuz.

Neurriak:

- Eskalmendi birmoldatu trantsizio agroekologikoetarako aholkularitza, hezkuntza eta ikerketa zentroa izan dadin, horretarako beharrezkoak diren baliabide tekniko eta ekonomikoekin hornituz.
- 'LURRA' Lurraren Babeserako Arabako Agentzia sortzea, lur-banku publikoa bultzatzeko.
- Metodologiak sortzea eta intentsifikazio ekologikoa aplikatzea, finken, etxaldean eta ekoizpeneko eta merkataritzako beste unitate batzuen trantsizio agroekologikoak errazteko, intsumoekiko mendekotasuna murriztuz, onurak areagotuz eta kontsumitzaileari produktu osasungarriagoak eta elikagarriagoak eskainiz.
- Proposamen bat egitea glifosatoaren erabilera murrizteko eta Araba glifosatorik gabeko lurraldea izendatzeko. Horretarako, administrazioak banakako aholkularitza emango du, glifosatoaren, pestiziden eta nitrato kimikoen alternatiba bideragarriak bilatuz, eta haren erabilera nabarmen murriztu ahal izango da, Europak adierazitako araudiak betez.
- Araba transgenikorik gabeko lurralde izendatzea, transgenikoak ez diren produktuen gertuko inguruneetan egindako lehengaien erosketa sustatuz.
- Laguntza-plana berrikustea eta berrorientatzea, helburuak behar berrietara egokitzuz, behar desberdinak dituzten nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiategi txikien eta egungo sarearen arteko oreka lortzeko, lehentasunezko ustiategiei arreta berezia eskainita.
- Nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiategietan produktuen dibertsifikazioa babestea, errentagarritasuna hobetzen laguntzeko. Ekoizleekin ekoizpenak dibertsifikatzeko proiektuak abian jartzea, produktu horiek lurraldean behar bezala saltzen direla bermatuz.
- Berrikuntza, aholkularitza eta etengabeko prestakuntza Guardiako Ardoaren Etxetik, sektorean sistema agroekologikoak bultzatuz.
- Korporazio handien aldetik lurren salerosketak gelditu eta ustiategi jarraikortasuna eta berrikuntza bermatuko dituen bertako mahastien, mahastizain eta upategi txikien babeserako berariazko plan baten garapena.
- Arabako Errioxako mahastizain eta familia upategien biziraupenerako eskualde eta familia bitikultura lehenetsi eta ezagutaraziko duten neurriak bultzatzea, beti ere, kalitatea, berezitasuna, eskualdearen identitatea, praktika iraunkorrak eta eredu propioaren garapena bultzatuz.
- Sartu berrientzako laguntza ekonomikoan lerro bat irekitzea, hileko gutxieneko soldata bermatuz lehenengo bi urteetan, jardueraren gutxieneko bideragarritasuna lortu arte, tokiko ekoizpen jasangarri baten baldintzapean.
- Makineriaren erabilera partekatuko (Cuma) gizarte-kooperatibak sortzeko laguntza ekonomikoak ezartzea, produktuen dibertsifikazioarekin batera.
- Nekazaritza-inguruneen birsorkuntza naturaleko plan bat egitea, zuhaitz- eta zuhaixka-espezieak errespetatuz eta landatuz, lurzoruak birsortzeko eta aberasteko, eta oreka naturalerako onuragarria den fauna bultzatuz.
- Mendi publikoak eta pribatuak kudeatzeko plan bat egitea, mendiei buruzko egungo foru-araua eguneratuz, biodibertsitatea eta prebentzioa indartzeko, mendietan biodibertsitatea bermatuko duen pertsonal-teknikoa gehituz, bai eta baso-sektoreari kalte egiten dioten gaixotasunen aurkako prebentzioa ere.

- Lehen sektorean 800 eta 1.000 arteko persona berrien sartzea 2030 urterako.
- Barazkien eta lekaleen ekoizpenari zuzenduta gune periurbanoen eraldaketa.
- Arabarako frutikultura plan estrategiko baten garapena, fruitarbolak sustatuz eta aukera anitzak bultzatuz.

- Arabako Ogia egitasmoa martxan jartzea. Horretarako ekoizpen eta ehoketa hezkuntza txertatuz eta lurraldeari egokitu-tako zerealen barietateen laborantza ekologikoa bultzatuz.
- Abere larrien hiltegi bat Aiaraldean eta hegazti eta untxien hiltegi bat Lautadan.

4.3.2. Eraldaketa

Helburuak:

- Bertako produktuen eraldaketa bultzatzea, eremu bakoitzeko eskaerarekin bat eginez.
- Araudia malgutzea, dauden proiektuetara egokitzeko eta proiektu berriak ezartzea errazteko.

Neurriak:

- Lantegi partikular edo partekatuetan produktuak eraldatu nahi dituzten ekoizleen ekimenak laguntzea eta eskualde eraldaketa zentron sarea sortzea.
- Lurraldeko lehengaiekin egindako tokiko garagardoan ekoizpena sustatzea, lupuluaren eta garagar malteroaren barietateen laborantza garatuz.
- Proiektu pilotu baten bidez, modu partekatuan olibak biltzeko eta egungo bilketa-formularekin eraginkortasuna aldatzeko behar den makineria olibondoaren sektorearen esku jartzea.
- Arrautza ekologikoen ekoizpena sustatzea, jarduera nagusi edo osagarri gisa, Gasteizen eta lurraldeko beste herri batzuetan banatzea eta merkaturatzea lehentasunezko helburutzat hartuta, eskaera handiari erantzuteko.
- Eraldaketa-zentro komunitarioetan zein abeltzaintza ustiatzietan esnea eraldatzeko gaztandegiak ezartzen eta esnekiak ekoizten laguntzea.

4.3.3. Merkaturatzea-banatzea

Helburuak:

- Lurraldeko saltoki guztietan tokiko produktu osasuntsuen eskaintza erraztea eta bultzatzea, bai banaketa-kate handietan, bai tokiko eta auzoko merkataritzan.

Neurriak:

- Astegietako handizkako azoka tokiko produktuentzako banaketa eta logistika zentro bilakatu.
- Eskualdekako gune logistikoak sortu bertako produktuen salmenta eta banaketa errazteko.
- Lankidetzeta-aliantza egonkor bat sortzea tokiko merkataritzaren eta sektore ekoizlearen artean, beren produktuak bi aldeentzako prezio justuan saltzeko.
- Lurraldeko produktuak erosteko eta saltzeko pizgarriak eta sustapen-kanpainak.
- Etiketatze garden bat ezartzea, elikagaien jatorria, nutrizio-educia eta gizarte- eta ingurumen-trazabilitatea adieraziz.
- Eskualdeetan, aldiro-aldiro, eta Gasteizko auzoetan tokiko merkatuak abian jartzea eta planifikatzea.
- Eskualdeko logistika-zentroak sortzea, tokiko produktuen merkaturatzea eta banaketa errazteko.
- Lehen Sektorearen esku jartzea hainbat formatutako tresna digitalak, lurraldeare-

kiko koherentziaz eta errespetuz ekoizten diren tokiko produktu guztien salmenta areagotzeko, eta kanpoan duten irudia eta sustapena hobetzeko.

- Nekazaritzako eta abeltzaintzako instalazioetan bertan produktu propioak merkaturatzeko baldintzak ahalbidetzea.
- Salmenta-postu egonkorren sare bat gaitzea, sektoreak berak erabil ditzakeen igarotze- eta aisialdi-tokiak eta -garaiak aprobetxatuz.
- Ekoizleen eta kontsumitzaileen elkarrekin laguntzea sasoiko saskien bidezko merkaturatzea bultzatzea dezaten eta bertako ekoizpen kooperatiben sustapena produktuen banaketa eta salmentari zuzenduta.
- Sektorearen eta banaketa handiaren arteko elkarrizketa-mahai bat sortzea, lurraldeko produktuen salmenta eta merkaturatzea lehenesteko.
- Gizarte-sukaldeak eta udal-sukaldeak sortzea, bai eta instalazio horietan tokiko produktuarekin egindako janaria saltzeko bideak ere, “food delivery” banaketa sistematik bultzatuz.

4.3.4. Kontsumoa

Helburuak:

- Lurraldeko produktuen kontsumo arduratsua sustatzea.

Neurriak:

- Gizartearentzako sentsibilizazio- eta komunikazio-kanpainak, tokiko produktuen kontsumo arduratsua eta konprometiturantzako trantsizioa bultzatzeko, lurraldea bizi, lan egin eta kudeatzen duten pertsonen lana eta ekarpena nahiz ekoizten dituzten produktuen kalitatea ezagutzeko eta ezagutzera emanez.

- Hezkuntza-kanpainak ikastetxeetan, elikadura osasungarria, tokikoa eta sasoikoa sustatzeko, eskola-jantokiak trakzio-funtzioa aprobetxatuz eta eredu osasungarriagoa, hurbilagoa, hezigarriagoa eta bidezkoagoa ziurtatuz.
- Udaletatik eta gizarte-etxeetatik elikadura jasagarriari eta nutrizioari buruzko prestakuntza ematea herritar guztiei.
- Herritarrei zuzendutako tailerrak eta jarduerak gastronomikoak, tokiko produktua baloratzeko.
- Bertako perspektiba batetik lurraldean ekoiztutako produktuen identifikazioa ahalbidetzeko etiketatze araudiaren aldaketa.
- Ekonomatu eta kontsumo kooperatiben sarea sortzea.
- Lurraldeko nekazaritza eta abeltzaintzako ustategietara bisita gidatuak, horien garraioa eskoletara bermatuz.
- Bertako produktu osasuntsuak eta ekologikoak erosteko estrategia sustatzea jantoki pribatuetan, enpresetan eta eskola-jantokietan, publizitatea eginez, produktua eskainiz eta enpresa horiei aitortzen soziala emanez lurraldeko jardunbide egokiengatik.
- Elikagai-xahuketa murrizteko eta balioztatze neurriak bultzatzea.
- Elikadura-arrakala minimizatzeko neurriak. Elikadura osasuntsu, elikagarri eta lokalak, giza eskubide gisa, bermatuta egon behar du Arabako biztanle guztientzat. Hirugarren sektorean lan egiten duten elkarrekin lankidetzak bultzatzea, eskaria ezagutzeko eta tokiko produktuen eskaintza lortzeko.
- EHUrekin lankidetzan aritzea, gizartearen produktioari eta kontsumoari buruzko ezagutza transmititzeko.
- Lurraldearekin konprometitutako kontsumo koherenteaz eta elikagaiak ekoizten

dituzten pertsonekin solidarioa izatearen garrantziaz kontzientziatzea eta indartzea.

4.3.5. Gobernantza

Helburuak:

- Estrategia agroalimentario honen helburuak administrazio guztietan modu partekatu eta koordinatuan inplikatu eta ezartzea.

Neurriak:

- Arabako Elikadura Kontseiluaren sorrera non administrazio, toki erakunde eta sektore eta gizarte eragileek 2022-2050 Arabako Nekazaritzako Elikagaien Planaren garapena lideratuko duten.
- Plan estrategikoa garatu eta indarrean jartzeko parte hartze prozesu baten abiatzea.
- Arau urbanistikoak estrategiaren helburuekin lerrokatu.
- Elikadura Katearen Legearen betetzea eta lehen sektoreari salmenta prezio duinak bermatuko dien lan-mahai sektoriala sortu.
- Bertako jantokietan sarrera izan dezaten, elikagai freskoak, bertakoak, ekologikoak eta garaikoak lehenetsiko dituzten erosketa publikorako pleguen lanketarako AFAn lan-mahai bat sortu.
- Leihatila bakarra ekoizpen-sektoreari araudi desberdinekin laguntzeko eta autonomia emateko, burokrazia arinduz, bai trantsizio agroekologikoetan, bai elikagaien eraldaketa eta merkaturatzean.
- Beste sektore batzuetako pertsonak bilatzera bideratutako "ikuskatzaile" talde bat sortzea, sektorean bizimodu alternatiba bat bilatzeko prest daudenak.

- Unibertsitatearekin elkarlanean, lehen sektorean pertsonantzako sarbide berriak errazteko hezkuntza plan baten garapena. Plan honek nekazaritza eta abeltzantza ustiatzietan egin beharreko praktikak uztartuko ditu.
- Eskualdeko Landa Garapeneko Elkartek (LGE) bultzatzea eta ahalduntzea, Arabako koadriletan estrategia agroalimentarioak planifikatu eta garatzeko eragile garrantzitsu gisa.
- Gizarte-kontratu bat abian jartzea landa eremuaren eta gizarte osoaren artean, gizarte-bitartekariekin, elkarrekiko sensibilizaziorako eta herritarrek nekazaritzaren funtzioak positiboki baloratzeko eta landa-eremuak bizirik mantentzea garrantzitsutzat jotzeko.

4.4. **2030-2040 aldirako helburuak eta neurriak**

Helburuak:

- 2040rako, kontsumitutako elikagaien % 60 bertakoak eta osasungarriak izatea lortzea.
- Arabako ekoizpenaren % 80 agroekologikoa izatea lortzea.
- Lurraldeko jantoki publikoetako elikagaien % 60 baino gehiago tokikoak eta ekologikoak direla ziurtatzea.

4.4.1. Ekoizpena

- Eskalmendi zentroaren bultzada erabakigarria baliabide tekniko eta ekonomikoekin, lurraldeko nekazariei berrikuntza, aholkularitza eta prestakuntza emateko, nekazaritza konbentzionala nekazaritza sistema ekologiko bihurtzeko.
- Nekazaritza-azalera guztia pixkanaka nekazaritza-sistema ekologiko bihurtzea.

- Berrikuntza, aholkularitza eta etengabeko prestakuntza Guardiako Ardoaren Etxetik, mahastien %80an sistema agroekologikoak bultzatuz; baita landare-estalkien eta lurzoruen higadura geldiarazten duten beste sistema agronomo batzuen inplementazio orokorra ere.
- ‘Lurra’ Lurraren Babeserako Arabako Agentziak, lur publiko nahikoa eskuratu du (2.000 ha), langile gehiago sar daitezten. Horretarako, lur publikoa erosiko du, eta, kontzejuekin lankidetzan, lubaki publikoen %30, gutxienez, egungo ustiategi txikiak dibertsifikatzera eta berriak sortzera bideratuko da.
- Gasteiz, Audio, Amurrio, Agurain eta Oiongo hiri-inguruetan 1.500 ha baino gehiago birmoldatu eta abian jartzea baratze-ekoizpeneko eremu dibertsifikatuetan, tokiko salmentara bideratzeko.
- Zerealean aritzen diren laboreen zati bat beste mota bateko laboreetara bihurtzea, hala nola barazkietara, lekaleetara eta arrautzak ekoiztera.
- Eskualde guztietan fruta-arbolentzako eremu espezifikoak ezartzea.
- Dibertsifikaziorako laguntza, errenta erantsia lortzeko.
- Bertako barietateak bultzatzea, Hazien Sarearekin batera.
- Fruta-espezieak eremu geografikoetara egokitzea, ahalik eta fruitu barietate gehien bultzatuz.
- Arabako Errioxan dauden olibondoek kudeaketa hobetzea eta landaketak handitzea. Beste fruta-arbolak gehitzea, hala nola almendrondoak eta mahasti-mertxikak.

4.4.2. Eraldaketa

- Eskala ertaineko eskualdeko animaliak hiltzeko zentroen sare bat sortzea eta

sendotzea, baita eskala txikian ere abeltzaintzako ustiategietan bertan.

- Eskualdeko transformazio-zentroak finkatzea kuadrilla guztietan.
- Errota, errota zaharberitu edo errota elektrikoen sare bat martxan jartzea eskualde guztietan, tokiko gari ogi-ale ekologikoak ehotzeko, hainbat lantegitan tokiko ogi ekologiko eta osasungarria egin ahal izateko. 2040rako lurraldean kontsumitzen den ogiaren %50 ekoiztea izango litzateke helburua, eta % 100 2050ean.

4.4.3. Merkaturatzea-banatzeta

- Astegietako handizkako merkatua sendotzea, lurraldeko produktu lokal eta agroekologikoen logistika-, banaketa- eta merkaturatze-zentro gisa.
- Koadrilla bakoitzeko goiburuetan zentro logistikoak eta elikagaiak banatzeko zentroak sortzea, tokiko ekoizleen kooperatiba-elkartekin lankidetzan.
- Sukalde zentralak dituzten zentro berriak bultzatzea, lurraldeko herri jendetsuenean tokiko ekoizleen kooperatiba-elkartekin lankidetzan, gizarte arloko «food delivery» baten bitartez banatzeko.
- Tokiko ekoizpeneko kooperatiba-elkarreak sendotzea eta koordinatzea, jangelei, saltokiei, azalera handiei eta partikularrei elikagaiak banatzeko eta merkaturatzeko.

4.4.4. Kontsumoa

- Aldian-aldean tokiko kontsumoa, kontsumo jasangarria, osasuntsua eta arduratsua sustatzeko kanpainak egitea, kontsumo-ohiturak aldatzeko.
- Elikagai guztien jatorria eta ezaugarriak identifikatzeko sistema argiak behin betiko ezartzea.

- Programak eskoletan eta prestakuntza-zentroetan mantentzea, bai eskolan, bai eskolatik kanpo, elikadura-hezkuntzari, nutrizioari eta kontsumo arduratsuari buruz.
- Ekonomatu eta kontsumo-kooperatiben sarea sendotzea lurralde osoan.
- Gasteizko lurraldeko herrietan eta auzoetan tokiko produktu osasungarri eta ekologikoen merkatuak finkatzea.
- 2040. urterako mota guztietako saltokietan eta salmenta-plataformetan tokiko elikagaien eta elikagai osasungarrien sarrera orokorra, bai eta lurraldeko azalera handietan ere.

4.4.5. Gobernantza

- Arabako Elikadura Kontseiluaren, Gasteizko Elikagai Kontseiluaren, eskualdeko kontseiluen eta Eusko Jaurlaritzaren arteko koordinazio-organo egonkor bat mantentzea.
- Elikagai-xhauketaren aurkako planaren mantentzea ostalaritzarekin, merkataritza-gune handiekin eta herritarrekin lankidetzan, % 10 baino gehiago izan ez dadin.
- Nekazaritza-ustiategi guztietan energia-autokontsumorako eta energia-eraginkortasunerako sistemak ezartzea.
- Eskualde guztietan hondakin organikoa biltzeko eta eraldatzeko guneak orokortzea, ongarri natural gisa erabiltzeko. Zentro horietako gehienak lehendik dauden nekazaritza-ustiategietan kokatuko dira.

4.5. 2040-2050 aldirako helburuak eta neurriak

Helburuak:

- 2050erako ahalik eta elikadura-autosufizientziarik handiena lortzea, jatorri lokal eta osasungarriko elikagaien % 80ra hurbiltzen diren zifrekin.
- Arabako ekoizpenaren % 80 agroekologikoa izatea lortzea.
- Jantoki publikoak tokiko elikagaiez eta elikagai ekologikoez hornitzen direla ziurtatzea, % 80ra iritsi arte.
- Lehen sektore erakargarri eta orekatua lortzea, emakumeen partaidetza orekatua izan dadin.
- Belaunaldien arteko erreleboa bermatzea, nekazaritza- eta abeltzaintza-sektorean lan egiten duten gazteak lortzeko.
- Sistema agroalimentario lokal eta jasangarri bat behin betiko finkatzea, ahal den eskala guztietan: ekoizpena, eraldaketa, banaketa eta kontsumoa.

Neurriak

- 2030-2040 bitarteko etaparako diseinatutako neurri guztiak berraztertzea, osatzea eta betetzen direla ziurtatzea, Araban ezarritako helburuak eta benetako elikadura-subiranotasuna lortzeko.
- 2040. urtean, dagoen testuinguru sozioekonomikoaren arabera, diseinatutako neurriak eta ezartzeak dauden neurri birpentsatzea.

5. 01 Eranskina.

Bosturteko Talka Plana (2022-2026)

Plan hau erakundeen eta gizarte- zein sektore-eragileen artean jarri behar da abian, ibilbide-orri bat barne, helburu komunak finkatuz eta bere betetze-mailaren jarraipena eginez, baita elikadura-subiranotasun eraginkor eta errealerako beharrezko trantsizioa bermatzeko urratsak tenporizatuz ere..

Eredua eraldatuko duten neurriak ezartzeko, baliabide tekniko, humano eta ekonomiko nahikoak behar ditu. Finantzaketa-kalkuluak gutxi gora-beherakoak dira, eta datozen 5 urteetan (2022-2026) egitea planteatzen da. Finantzaketa hori Europako Funtsek, Eusko Jaurlaritzak eta Aldundiak batera finantzatu behar dute.

Baina ez dugu nahi plan hau beste plan bat izatea. POLITIKA AGROALIMENTARIOA PUBLIKOA izan beharko litzateke, irekia, parte-hartzailea, pertsonen une bakoitzeko beharretara egokituia, legealdiak eta gobernuak gaindituko duena, horren funtsa beti egongo baita indarrean. Gauzatu, adostu nahi dugu, eta inork ez dezala zalantzan jarri etorkizuneko konponbide guztietan ezinbestekoa dela ereduaren eraldaketa.

1. Arabako Elikagaien Kontseilua eta Kuadrilletako Elikagaien Kontseiluak sortzea (600.000€)

- Elikagaien Kontseilua eratzea, administrazioen, toki erakundeen, eragile sektorial eta sozialen zein nekazaritza- eta kontsumo-kooperatiben artean, plan agroalimentarioaren gidaritza burutu dezan, eta behar adina giza zein diru baliabideekin hornitzea.

- 2022-2050 aldirako Arabako plan agroalimentario estrategikoa abian jartzea.
- Gasteizko plan estrategikoarekin koordinatzea eta elkarrekin lan egitea, hartu beharreko neurriak adosteko.
- LGEekin, Kuadrillekin, gizarte-eragileekin eta sektoreekin koordinatzea, eskualde-planak garatzeko.
- Aurreikusitako ekintzak planifikatzea eta horien jarraipena egitea eta abian jartzea.
- Lurraldeko ostalaritzan eta merkataritzan tokiko produktuen eskaintza sustatzea, bai saltzaile, bai erosleentzako neurri pizgarriekin.

2. Berehalako SOS Plana egitea, jardunbide egokiak egiaztatzen dituzten nekazaritza eta abeltzaintzako ustiategi estentsibo guztien iraupena ziurtatzeko (4.000.000€)

- Sektoreko lan-mahai bat abian jartzea, eta, sistema agroalimentarioko kooperatiba eta enpresa eraldatzaileekin lankidetzan, legea betetzen duten eta sektorerako baldintza duinak lortzen dituzten produktuen salerosketa-baldintzak ixtea,

baita egungo ustiategi guztiak mantentzea ere.

- Elikatze-katearen legea betetzen dela bermatzea. Laguntzak legea betetzeari lotuta ematea eta betetzen ez dituztenei neurriak eta zehapenak proposatzea. Horretarako, kontrol-organo eraginkor bat sortuko da, betetzen direla zaindu, aholkularitza juridikoa eman eta ez-betetzeak salatzen.
- Bideragarritasun ekonomikoko plan indibidualizatuak eta alternatibak bilatzea.
- Azukre-industriak AMI bete dezan eragitea, baita kontratuak betetzen direla zaintzea ere; horrekin batera, erremolaxaren beste azpiproduktu batzuk lortzeko aukera aztertzea, errentagarritasuna lortzearen.
- Elkarrizketa-bide bat irekitzea lurraldeko elikagai-kontseiluaren eta kooperatiben artean, prezioei eta nekazarien eta abeltzainen arteko lankidetzaproiektuei buruzko akordioak lortzeko, subiranotasuna esparru guztietan bultzatuz.
- Landa Garapeneko Elkartek, funtzionamendu egoki baten bidez, ezinbesteko tresna izan behar dira eskualdeetako motor gisa.
- Nekazaritza-eskolak sustatzea eta laguntzea, ikasleekin batera enpresa edota kooperatiba produktiboak abian jartzeko.
- Nekazaritza-eskoletako azpiegiturak aprobetxatzea lehengaien dibertsifikazioa ikasten hasteko.

3. Jangeletan bertako elikagaiak, freskoak eta osasungarriak edo ekologikoak lehenesteko estrategia (100.000€)

- Sailen arteko lan-mahaia eratzea, elikagai fresko, sasoiako eta ekologikoen erosketa publikoa zein elikagai horiek irizpide sozialen arabera ekoiztea lehenetsi eta sus-

tatzeko, ahalik eta gehien tokiko elikagai osasungarriekin hornitze aldera.

- Tokiko ekoizleei informazioa, dinamizazioa eta laguntza ematea, kooperatiba edo elkarte txikiak sor ditzaten, jantoki kolektibo elikagaiak (barazkiak eta lekaleak, haragia, arrautzak edota esnea eta esnekiak) sorta desberdinetan banatu eta emateko.
- Foru- eta udal-kudeaketa publikoko jantokietan tokiko elikagaiak eta elikagai osasungarriak bermatuko dituzten pleguak egitea eta ezartzea, horretarako sailen arteko mahai bat sortuz (Nekazaritza, Ingurumena, Erosketa Publikoa, Gizarte Zerbitzuak).
- Foru-jantokietan tokiko elikagaiak sartzeko Batzar Nagusietan onartutako mozioa betetzea, haietan eguneko 5.000 menu baino gehiago prestatzen baitira.
- Eskola-jantokietan eta jantoki kolektibo pribatuetan tokiko elikagai osasungarriak edo ekologikoak sartzeko laguntzea eta bultzatzea.
- Sukaldeak eraikitzea edo daudenak partekatzea.
- Ikastetxeetan dietista-nutrizionista bat sartzeko, eskola-ekosistema osoan elikadura osasungarria bultzatzeko eta finkatzeko.

4. Eskalmendi, Trantsizio Agroekologiko Zentroa (4.000.000€)

- Eskalmendi aholkularitza-, prestakuntza- eta ikerketa-zentro bihurtzea, nekazaritza-zein abeltzaintza-sektorerako.
- Eredu konbentzional batetik eredu agroekologiko baterako trantsizioak egin nahi dituzten eta beren proiektu agroekologikoen bideragarritasuna kontuan hartu nahi duten nekazariei banakako laguntza ematea.
- Baliabide teknikoak eta ekonomikoak ematea.

- Beste administrazio batzuen mendeko gainerako ikerketa-zentroekin koordinatzea, helburuak adosteko eta bikoiztasunak saihesteko.
- Trantsizio-prozesuak dinamizatzea eta emaitzak ebaluatzea, sektoreko gainontzeko partaideei informazioa emanez.
- Laborategiko instalazioak eta makineria berritzea, nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiatzei, enpresei, kooperatibei eta gainerako eragile sektorialeiei zerbitzua eman diezaien, trantsizio agroekologikoak, eguneroko erabileran onurak eta jardunbide agronomiko egokiak hobekuntzak ezartzeko.
- Laboreak dibertsifikatzea. Labore berriei buruzko ikerketa eta prestakuntza.

5. Ardo-Etxea (1.000.000€)

- Ardo-etxea eraldatzea eta Arabako mahastizaintza- eta ardogintza-sektoreko prestakuntza- eta ikerketa-zentro aitzindari bihurtzea.
- Belaunaldi-erreleboa ziurtatzea eta kudeatzea, lurraren kudeaketari buruz aholkatzea, jarduera agroekologikoak bultzatzea, mahatsondoaren monolaborantza gainditzen duten eskualdeari egokitutako ekoizpen alternatiboak aztertzea eta proposatzea, eta sektoreari datuak eta informazioa zabaltzea, praktikak hobetzeko.
- Mahastizaintzan klima-aldaketak duen eragina arintzeko lan egitea. NEIKERekin lankidetzan, inpaktu hori arintzen duten nekazaritza-barietate edo -praktika berriak ikertzea.
- Mahastizainei kontrola eta aholkularitza ematea, elikatze-katearen legea betearazteko eta ekoizpen-kostuaren azpiko prezioetan saltzea saihesteko.
- Sektoreak eskatzen dituen analisi guztiak egitea, familiako upategiei, upategi txikiei

eta ertainei mesede eginez.

- Sektoreak eskatzen dituen laguntza-eskaerei lotutako kudeaketak egitea eta erraztea.
- Mahastien gaixotasunak tratatzeko abisu fitosanitarioen buletinak egitea, ikuspegi zientifiko eta agroekologikotik.
- Lurzoruak higaduratik babesten dituzten jardunbide agronomiko egokiak sustatzea, landare-estalkiak kasu.

6. Lurraldearen abeltzaintza sektoreari zerbitzu emango dion hiltegi bat izango duen Nekazaritza Elikagaien Poligono bat martxan jartzea Aiaraldean. (3.000.000€)

- Murgan kokatuko den poligono agroalimentario baten bideragarritasun proiektua garatzea.
- Abereak hilketarako, zatiketarako, eraldaketarako eta ontziratzeke eta hizozteko espazio bat eraikitzea.
- Eskualdeko produktuen dibertsifikaziorako, eraldaketarako eta salmentarako aukerak aztertuko dituen parte hartze prozesuaren abiatzea.
- Esneki, zuku eta barazkien eraldaketarako gune berezituak izango dituen eta eskualdeko produktuen salmenta eta logistika zentro izango den erabilera anitzeko eraldaketa zentro baten eraikuntza bultzatu.

7. Lautadako Eraldaketa Zentroa bultzatzea eta eskualdeetako Eraldaketa Agroalimentarioko Zentroen sare bat sortzea (1.000.000€)

7.1. Lautadako Eraldaketa Agroalimentarioko Zentroa bultzatzea

- Lekaleak garbitzeko eta sailkatzeko egungo zerbitzuak handitu eta hobetzea.

44 **ehbildu**

- Hegaztiak eta untxiak hiltzeko zentroa irekitzen laguntzea.
- Esnekiak ekoizteko lantegi bat instalatzeko aukera aztertzea.

7.2. Eskualdeetako Eraldaketa Zentroen Sarea sortzea

- Kuartangoko Eraldaketa Zentroa indartzea, lehen sektorearen dibertsifikazioari lotutako ekimenei lehentasuna eman diezaien.
- Mendialdeko Eraldaketa Zentroa Haranan edo Maeztun martxan jartzea, egindako bideragarritasun-azterlanean oinarrituta.
- Dehesa Eraldaketa Zentroaren proiektua berreskuratzea, gatzaren garbiketa eta merkaturatzea trakzio-elementu gisa aprobeztatuz, inguruko ekoizleentzako beste eraldaketa- eta logistika-jarduera batzuei zerbitzua emateko balio dezan.
- Euren produktuak lantegi partikular edota partekatuetan eraldatu nahi dituzten ekoizleen ekimen guztiei laguntzea.
- Egungo araudia malgutzea eta egokitzea, produktotik gertu dagoen ingurunean eraldaketa errazteko.

8. Arabako Ogia proiektua (300.000€)

- Errota bat edo batzuk martxan jartzea bultzatzea, Arabako zerealarekin, laborantza ekologikoa eta lurraldera egokitu-tako barietateak bultzatuz, irina egiteko eta ogia egiten duten pertsoneri edo lantegiei erraztasunak emateko.
- Irinaren eraldaketan eta okintzan trebatzeko ikastaroak martxan jartzea.
- Produktuaren identifikazio argia bultzatzea.

9. Lur-banku publikoa eta errotazio-dibertsifikazioa bultzatzea (800.000€)

9.1. Lurra babesteko Arabako LURRA agentzia sortzea, lur-banku publikoa bultzatzeko. Honako eginkizun hauek izango ditu:

- Toki Erakundeekin koordinatuta, lur publikoen kudeaketa bultzatzea eta berrikustea, gazteek, familiek edo enplegagarritasun-zailtasunak dituzten pertsonen lurra eskuratu ahal izan dezaten, laboreak dibertsifikatzeko asmoz, eta dinamika hau etxebizitza publiko baten jabetzarekin lotzeko aukerarekin.
- Babestu beharreko espazioak zehaztea eta mugatzea.
- Basaldearekin, Eskalmendirekin eta LGEekin harreman egonkorra koordinatzea, nekazari berriei lurra errazteko.
- Administrazioek lurra eskuratzea, hiri-inguruko inguruneetan zein beste eremu batzuetan, nekazaritza- eta abeltzaintza-erabilerari eusteko eta espekulazioa saihesteko, baita eskaria handitzeko prest egoteko ere.
- Nekazaritza-eskolekin proiektu bateratuak, instalazio berriak eta proiektu berri-tzaileak sustatzeko.
- Laboreen txandaketa bermatzea errenta osagarriak lortzeko, nekazaritza birsortzailea eta beste aukera batzuk bultzatuz.

9.2. Hiri-inguruko eremuetan 1.500 Ha eskuratzea, zereal-ekoizpena baratze-labore bihurtzeko.

10. Frutagintza plan bat egitea, alderdi hauek kontuan hartuta (500.000€)

- Lurraldean sagar eta sagardo gehiago landatzeko plan estrategikoa egitea.

- Euskadiko Hazien Sarearekin lankidetzan aritzea tokiko hazi-barietateak berreskuratuz, gorde eta banatzeko, haiekin espekulatzea saihestuz, eta fruta- eta barazki-laboreetan azalera handitzeko plan estrategiko bat egitea.
- Hazien Sarearekin lankidetzan aritzea fruta freskoen espezie eta barietate desberdinei buruz esperimentatzeko, lurraldeko eskualde edafoklimatikoetara egokitzearren; gainera, beharrezkoa da beste ikerketa-zentro batzuekin koordinatzea, ezagutzak eta, komeniko balitz, landare-materialak trukatzeko.
- Fruta-zuhaitzen ikerketa eta landaketa bultzatzea (intxaurrendoa, gaztaina, ahabiak), baita frutak eraldatzea ere.
- Arabako Errioxan olibondoa eta olio-ekoizpena sustatzeko plan estrategiko bat egitea, APRORArekin batera. Epe laburreko neurri gisa, APRORAK kudeatutako erabilera komunitarioko bilketarako aterki-makina bibragailua eskuratzea.
- Boilurraren ekoizpena bultzatzea eta sustatzea, lehen sektoreko jarduera osagarri gisa.
- Bertako ekoizpeneko edarien plan estrategikoa abiatu (txakolin, garagardo, zuku...)

11. Astegietako handizkako merkatua tokiko produktuak banatzeko zentro bihurtzea (3.000.000€)

- Astegietako handizkarien egungo merkatua edo antzeko beste pabiloi bat zentro logistiko bihurtzea, tokiko elikagaiak banatzeko.
- Web eta tresna digitalak sortzea, produktuak online erostea errazteko.
- Bertan jateko edo etxera eramateko menuak prestatuko dituen sukalde baten sorrera aztertzea. Baztertze-arriskuan

dauden pertsona guztientzako elikadura osasuntsua eta kalitatezkoa ziurtatuko duen «food delivery» soziala garatzea.

12. Ekoizleen kooperatibak edo elkarteak sortzen laguntzea, euren elikagaiak banatu eta merkaturatzeko.

- Kooperatibak edo ekoizle-elkarteak sortzen laguntzea, bertako eta tokiko produktuak banatu eta merkaturatzeko.
- Kooperatiba edo elkarte horiei aholku ematea, foru jantokietako zein bestelako jantoki publiko edo pribatuetako tokiko elikagai osasungarrien sortzen esleipenetan parte hartzen laguntzearren.
- Produktu horiek alde guztientzat bidezkoa izango den moduan banatzea erraztuko duten plataforma logistiko txikiak sortzea.

13. Tokiko produktuen eta produktu ekologikoen ekonomatu, kontsumo-kooperatiba eta merkatuen sarea sortzea (200.000€)

- Herrietako tokiko produktuen eta produktu ekologikoen ekonomatu kooperatiboak sortzeko eta mantentzeko laguntza-leerroak sortzea, Ozaeta, Aramaio eta beste herrietako adibideei jarraituz.
- Hiri-eremuetan kontsumo-kooperatibak sortzea bultzatzea eta diruz laguntzea.
- Eskualde mailako identifikazio-markak sortzea tokiko elikagaiarentzat
- Hileroko merkatuak sustatzea Kuadrilla guztietan eta Gasteizko auzo batzuetan.
- Urte-sasoiko merkatuak abian jartzea baliostea, produktu galkorrak eskaintzeko eta elikagaiak alferrik ez galtzeko.

14. Ekonomia zirkularra garatzea (1.400.000€)

14.1 Energia-subiranotasuna eta autokontsumoa bultzatzea (1.000.000€)

- Ustiategi guztiei energia aurrezteko proiektu pertsonalizatuak egitea, zero kostearekin.
- Ustiategietako energia-autokontsumoa sustatzea edota komunitate autokontsumoa edo energia-komunitateak sustatzea, etxebizitzak eta ustiategiak elkartuz eta estalkiak aprobeztatuz.
- Lehen sektorearen ezaugarriez baliatzea, komunitate osorako energia ekoizteko eta eskaintzeko, horrekin errenta gehigarri bat lortuz.
- Energia berriztagarriak instalatzeko formula berriak bilatzea, lur emankorra okupatzen ez dutenak.

14.2 Austriako eredua bultzatzea, hondakin organikoak ongarri bihurtuz, norberaren zein kanpoko kontsumorako (400.000€)

- Aberek Zaitegin eta San Bizente-Haranan egindako proiektu pilotuen emaitzak ebaluatzea eta aztertzea.
- Hondakin organikoak tratatzeko prestakuntza eta aholkularitza ematea, nekazaritzako lurretan ongarri organiko gisa berrerabiltzeko.
- Hondakin organikoak bilduko dituen ustiategi-sare bat sortzea (dela bertako azientatik datorrena, dela inguruan edo inguruko herrian jasotakoa), hondakin horiek tratatu eta ongarri organiko gisa berrerabiltzeko.
- EAEko osasun-araudia egokitzea jarduera hori ahalbidetzeko, betiere kontrolatuta egiten dela gainbegiraturaz.

15. Tokiko kontsumoa sustatzeko plan jasangarri, osasungarri eta arduratsu bat sortzea.

- Aldian-aldian kanpainak egitea tokiko kontsumo jasangarri eta arduratsuaren garrantziaz sentsibilizatzeko.
- Lurraldeko ekoizle eta eragileekin lankidetzan, elikagaiak etiketatzeko eta identifikatzeko araudia berritzea, ikuspegi eko-lokal batetik.
- Tokiko balioei eta elikagaiei lotutako eskualde eta talde markak bultzatzea.
- Administrazioarekin batera tokiko elikagai jasangarriak identifikatzeko irizpide argiak mugatzea eta ezartzea.
- Eskola-hezkuntzako eta jantoki-kudeatzaileentzako prestakuntza-programak garatzea nutrizioari eta elikadura-hezkuntza jasangarri eta osasungarriari buruz.
- Elikadura jasangarria pertsona guztientzat eskuragarria izateko neurriak ezartzea, motibazio sozioekonomikoagatiko elikadura-arrakala saihestuz eta ekitatea zein bidezko merkataritza sustatuz.

16. Langile berriak prestatzeko eta sustatzeko plana.

- Sektoreari lotutako unibertsitate graduak diseinatzea, eskaintza batua zabaltzeko eta ikerketan, berrikuntzan eta lehiakortasunean sektore aitzindaria lortzeko.
- Nekazaritzako Erasmus bat abian jartzea, beste esperientzia batzuk ezagutu. landa-ingurunean eta sektorean barrutik bizi eta azpisektoreak eta pertsonak ezagutzeko aukera emango duena, belaunaldien arteko ordezkapena erraztuz.
- Lanbide Heziketan nahiz Lanbide Heziketatik kanpo, nekazaritzako eta abeltzaintzako ustiategietan prestakuntza

eta praktikak uztartzeko planak abian jar-
tzea, langile berriak sartzeko eta hurren-
go urteetan aurreikusitako kargu-uzteak
ordezteko.

- Jardueraren lehen 5 urteetan lanean hasi berrientzako laguntza-planak.
- Asoziazionismo-formula berriak bilatzea, lana uztea eta langile berriak sartzeko errazteko, ustiategi txikiak desagertzea saihestearren.
- Eskola-hezkuntzako programak garatzea eta babestea, lehen sektorean lan egiteko bokazioa duindu eta sustatzeko.

17. Hirigintza-araudia estrategia agroali- mentario jasangarrira egokitzea.

- Udal autonomia erabat errespetatuz, uda-
len Hiri Antolamenduko Plan Orokorrak
(HAPO) estrategia agroalimentarioaren
helburuetara egokitzea sustatzea, elika-
dura-autosufizientziarik handiena lortzeko
behar besteko nekazaritza-lurra emanez.
- Foru araudiak estrategia agroalimen-
tarioaren helburuetara egokitzea.
- Antolamendu-Planak eta Lurralde An-
tolamenduaren Gidalerroak estrategia
agroalimentariora egokitzea, egungo lur
emankorra zainduz, hiri-inguruetan neka-
zaritza-azalera handituz eta abeltzaintza
estentsiboa eta basozaintza sustatuz.
- Landa-inguruneetan araudiak malgutzea
eta egokitzea, herriak biziberritzeko eta
lurralde-oreka handiagoa lortzeko.
- Hirigintza- eta osasun-araudia malgu-
tzea eta egokitzea, ustiategietan bertan

zuzeneko salmenta errazteko eta eral-
daketa agroalimentarioko zentro txikiak
irekitzeko.

18. Herritar guztiei elikadura osasunga- rri eta ekitatiboa izateko eskubidea bermatzea.

- Kontrol eta sentsibilizazio neurriak ezar-
tzea, elikagaiak alferrik ez galtzeko (EBn
ekoiztutako elikagaien % 20 alferrik gal-
tzen dira), ostalaritzarekin, merkata-
ritza-gune handiekin eta herritarrekin
lankidetzan.
- Ekitate-programak, elikagai freskoak,
osasungarriak eta ekologikoak herritar
guztientzako prezio justuetan eskuratzen
lagunduko dutenak, eta elikagai-arraila
saihestuko dutenak.
- Gizarte-jantokietan edo elikagai-bankue-
tan tokiko elikagai osasungarriak eta fres-
koak sartzeko programak sartzeko.
- Foru-jantoki publiko guztietan, egoitzeta-
ko jantoki kolektiboetan eta beste gizarte-
-baliabide batzuetako jantoki kolektibo-
tan nutrizio adituak sartzeko eta elikagai
fresko osasungarriak edo ekologikoak
lehenesten dituzten pleguak egokitzea.
- Lurraldeko ikastetxeetako jantokietarako
aholkularitza-zerbitzua.
- Elikagai ultraprosesatuen etiketei,
osagaiei eta publizitateari buruzko
sentsibilizazio-kanpainak.

ehbildu

ARABA

araba.ehbildu.eus

araba@ehbildu.eus

EH Bildu Araba

[@ehbilduaraba](https://twitter.com/ehbilduaraba)

EH Bildu Araba

[@ehbilduaraba](https://www.instagram.com/ehbilduaraba)

Arabako Euskal Herria Bildu